

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ**

- ✓ *Реформування митного законодавства*

- ✓ *Україна вдосконалює правове регулювання діяльності органів місцевого самоврядування*

№ 21 (307) Листопад 2025

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 21 (307) 2025

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України
про держнагляд за рішеннями місцевих рад
після війни 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Беззуб І.

Реформування митного законодавства – крок
України до євроінтеграції 4

Чернявська Л.

Україна вдосконалює правове
регулювання діяльності органів місцевого
самоврядування 13

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА* 16

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України про держнагляд за рішеннями місцевих рад після війни

Президент України В. Зеленський підписав ухвалений парламентом законопроект № 14048, який запроваджує державний нагляд за законністю актів органів місцевого самоврядування.

Про це йдеться в картці документа на сайті Верховної Ради України.

Авторами проекту є нардепи В. Безгін, О. Корнієнко, А. Загоруйко, О. Аліксійчук та О. Літвінов.

У Пояснювальній записці парламентарі згадують про висновок Ради Європи, що Україна лишилася єдиною європейською країною без визначеного законом механізму контролю за законністю рішень місцевого самоврядування. У низки країн союзу є органи, що мають право як зупиняти і скасовувати рішення, застосовуючи санкції, так і рекомендувати, як усунути проблеми.

До прикладу, в Італії та Франції таким зайняті префекти, у Німеччині – районні управління, у Польщі – воєводи та рахункові палати.

Щодо України, то відтоді, як відновили місцеве самоврядування в 1990 р. та ухвалили 1996 р. Конституцію України, в законодавстві є норма для скасування суперечливих рішень місцевих рад. Утім, дотепер не визначали, хто має наглядати. Детальніше про проблему – в роз'ясненні директора з науки та розвитку Інституту громадянського суспільства А. Ткачука за посиланням.

Схвалений парламентом законопроект передбачає, що:

- перевіркою законності актів обласних рад займатиметься центральний орган виконавчої влади, який визначить уряд;

- акти районних рад перевірятиме обласна державна адміністрація;

- рішення сільських, селищних, міських, районних у місті (у разі їхнього створення) рад, їхніх виконавчих органів перевірятиме районна державна адміністрація.

Окрім цього, передбачили:

- щоб вимога про усунення порушень була обов'язкова до розгляду, а на реагування посадовці мали б 20 днів;

- створення системи кадрового резерву на посади голів районних державних адміністрацій;

- можливість звернення до суду, якщо на вимогу усунути порушення не реагують так, як вимагає закон.

Ухвалення законопроекту було одним із кроків євроінтеграційних зобов'язань за програмою Ukraine Facility, а отже і виділення 560 млн євро, або майже 30 млрд грн, до бюджету. За планом голосування мало відбутися ще у І кв. 2025 р.

Щодо ухваленної ініціативи критично висловились у Головному юридичному управлінні Верховної Ради України, зокрема нарікали, що нечітко прописані норми створюють правову невизначеність.

До прикладу, аналітикам незрозуміло, про які саме «делеговані державою повноваження місцевих рад» ідеться в законопроекті, «адже органи місцевого самоврядування зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, тобто всі повноваження делеговані їм державою».

Також радили створити форму оформлення вимоги про усунення порушень та зазначити, яким актом її затверджують. Висловились правники і щодо терміну у 20 днів, який отримали посадовці для реакції на вимогу наглядачів. На їхню думку, цей проміжок «фактично унеможлиблює реалізацію передбачених проектом Закону процедур... та ставить під сумнів ефективність запропонованого механізму державного нагляду».

Водночас ухвалення законопроекту підтримали в Асоціації міст України, представники якої працювали разом з парламентарями над ініціативою.

Документ набуде чинності лише через рік після завершення воєнного стану.

Нагадаємо, що нещодавно Верховна Рада України зробила крок до узгодження цивільного

законодавства з правом ЄС (*ZMINA* (<https://zmina.info/news/zelenskyj-pidpysav-zakon-pro-derzhnaglyad-za-rishennyamy-miscevyh-rad-pislya-vijny/>). – 2025. – 11.11).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

І. Беззуб, наук. співроб., НЮБ НБУВ

Реформування митного законодавства – крок України до євроінтеграції

Гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС є одним з важливих кроків на шляху до членства України в Європейському Союзі. За 2014–2024 рр. Україна виконала 81 % всіх зобов'язань за Угодою про асоціацію між Україною і ЄС.

Одним з найважливіших та найуспішніших напрямів у цьому процесі є митна сфера, виконання за якою становить 91 %. А в 2024 р. митна сфера стала абсолютним лідером – приріст склав +30 %¹.

Узгодження митних правил із законодавством ЄС передбачає, зокрема уніфікацію процедур з тими, що діють у країнах-членах ЄС, що скоротить витрати часу та коштів для бізнесу; оптимізацію логістичних ланцюгів для компаній, які більше не потребуватимуть адаптації до різних підходів у митному регулюванні; підвищення прозорості та передбачуваності для міжнародних партнерів тощо.

Це також актуально для України і з огляду на Митну реформу, яка з 2023 р. запроваджується на території ЄС. Основою реформи є створення нового Митного органу ЄС (EU Customs Authority) та Центру митних даних ЄС (EU Customs Data Hub), який поступово замінить наявну у країнах-членах ЄС митну IT-інфраструктуру. Нова стратегія митної реформи передбачає комплексне оновлення правової, інституційної та технологічної бази функціонування митного союзу ЄС.

За оцінкою Європейської комісії (квітень 2025 р.), у межах офіційного скринінгу відповідності українського законодавства праву ЄС за Розд. 29 «Митний Союз», що належить до Класт. 3 «Конкурентоспроможність та інклюзивний розвиток» та є одним з найоб'ємніших у переговорах з ЄС, «попри триваючу повномасштабну війну росії проти України, незважаючи на серйозні проблеми з кадровим забезпеченням та бюджетні обмеження, досягнутий Україною прогрес у реалізації митної реформи за останні два роки є дуже вражаючим». Згідно висновків, викладених у скринінговому звіті, Державна митна служба досягла значного прогресу в гармонізації митного законодавства, набутті повної спроможності імплементувати та забезпечити дотримання законодавства ЄС, а виконання жодного з положень Митного кодексу ЄС не перебуває під загрозою через недостатній інституційний потенціал Держмитслужби².

Як відзначає Єврокомісія, Україна активно працює над узгодженням митного законодавства з правом ЄС, зокрема готується до ухвалення новий Митний кодекс України, який має стати ключовим кроком для євроінтеграції української митниці.

Митний кодекс України – це основа Митного союзу і без відповідного митного законодавства

¹ Вебсайт «Хроніки». URL: <https://chronicles.pro/ua/power/ukrajinska-mitnitsya-demonstrue-rozvitok-popri-vijnu>

² Сайт Державної Митної Служби. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/ievrokomisiia-vidznachila-progres-ukrayini-u-modernizatsiyi-mitnoyi-sferi-ta-rekomenduvana-nadati-mitnitsi-status-pravookhoronnogo-organu-2346>

вступ до ЄС неможливий, наголошує заступник голови Держмитслужби В. Суворов³.

Загалом, Митний кодекс України – це ключовий законодавчий акт, який регулює всі аспекти митного регулювання на території країни. Цей документ визначає правила та процедури, пов'язані з переміщенням товарів та транспортних засобів через кордон України, та є основою для ефективного та прозорого митного контролю.

Українська митниця входить у коло інтересів митниці ЄС і навпаки. За словами заступника міністра фінансів з питань європейської інтеграції Ю. Драганчука, у контексті геополітичних подій в Україні свідомі величезного потенціалу безпекової функції української митниці передусім, як східної митниці Європи⁴.

Унаслідок повномасштабної війни Євросоюз став також одним з найбільших торговельних партнерів України. Передусім Україна значно підвищила рівень експорту до країн ЄС та зайняла більш відчутні позиції на міжнародному ринку в цьому регіоні. За інформацією Держмитслужби, у 2024 р. частка торгівлі з ЄС становила 54 %. До прикладу, у 2024 р. найбільше експортувалося до Польщі – на 4,7 млрд дол., Іспанії – на 2,9 млрд дол., Німеччини – на 2,8 млрд дол.⁵. У I кв. 2025 р. на ЄС припадало 51 % української торгівлі: експорт склав 59 %, а імпорт – 47 %⁶.

Також, українська митниця – одне з найважливіших джерел поповнення держбюджету. Сьогодні завдяки їй до

державної казни надходить близько 27 % коштів. У 2024 р. це склало приблизно 520 млрд грн, а за I півріччя 2025 р. вже надійшло 318 млрд грн, наголосив народний депутат, член парламентського Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики О. Леонов⁷.

Отже, незмінний курс на євроінтеграцію у сфері митної політики вимагає глибокої трансформації законодавства, основною метою якої є прийняття нового Митного кодексу України, що повністю відповідатиме митному праву ЄС. Разом з тим, наголошують фахівці, у новому Митному кодексі України має бути знайдено компроміс між впровадженням європейських норм та врахуванням потреб вітчизняного бізнесу.

Слід зазначити, що це вже четвертий кодекс в історії незалежної України. Перший Митний кодекс України було ухвалено у 1991 р., наступна редакція документа набула чинності у 2002 р., чинна версія Митного кодексу України діє з 2012 р.

Робота над підготовкою нового Митного кодексу України почалася у березні 2024 р. (з 2027 р. в Україні має повністю запрацювати митне законодавство, відповідне законодавству ЄС). Для цього було сформовано 15 експертних груп, до складу яких увійшли представники Мінфіну, Держмитслужби, експерти Програми ЄС з підтримки системи управління державними фінансами в Україні (EU4PFM) та Проектного офісу реформ при Мінфіні.

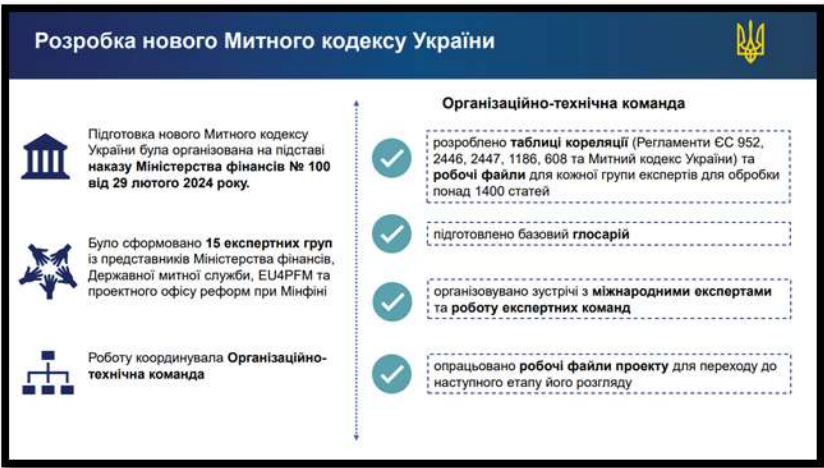
³ Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-ukraina-prahne-otrymaty-novyi-mytnyi-kodeks-na-osnovi-mytnoho-kodeksu-ies-u-2026-rotsi>

⁴ Сайт Державної Митної Служби. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/rozpochato-konsultatsiyi-shchodo-proiektu-novogo-mitnogo-kodeksu-ukrayini-2386>

⁵ Юридична компанія «Армада». URL: <https://armada.law/blog/mytnychya-na-shlyahu-do-yes-chogo-ochikuvaty-ukrayinskomu-biznesu/>

⁶ Вебсайт «Хроніки». URL: <https://chronicles.pro/ua/power/ukrajinska-mitnitsya-demonstrue-rozvitok-popri-vijnu>

⁷ Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/265541.html

Джерело інформації: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/rozpochato-konsultatsiyi-shchodo-proiektu-novogo-mitnogo-kodeksu-ukrayini-2386>

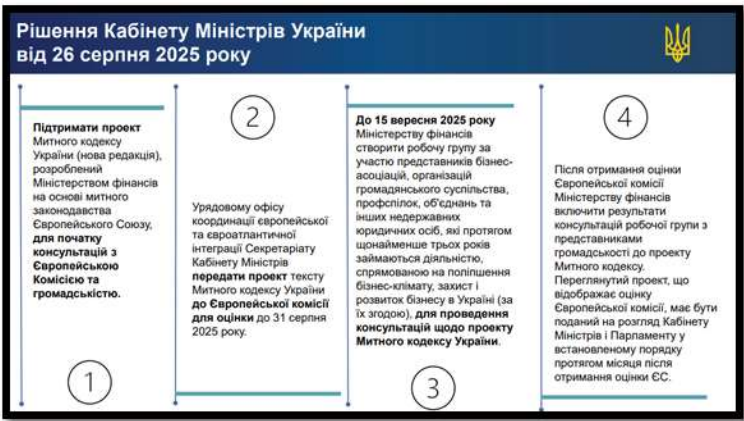
У якості проміжного етапу на шляху до прийняття нового документа, Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» № 3926-IX, який набув чинності 19 квітня 2025 р.

Серед нововведень, передбачених Законом, можна виокремити запровадження інституту «митного представництва» з розділенням видів представництва на пряме та непряме, запровадження європейського підходу щодо застосування митних режимів, проведення

митних перевірок, також значних змін зазнають діяльність авторизованих економічних операторів (АЕО) і митних брокерів.

Ухвалений Закон наближає Україну до повного застосування митного законодавства ЄС та фактично завершує впровадження основної частини митного права ЄС (EU acquis) у законодавство України.

26 серпня 2025 р. протокольним рішенням Кабінет Міністрів України підтримав проєкт нового Митного кодексу України та доручив Урядовому офісу євроінтеграції офіційно скерувати текст до Єврокомісії для правової експертизи.

Джерело інформації: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/rozpochato-konsultatsiyi-shchodo-proiektu-novogo-mitnogo-kodeksu-ukrayini-2386>

29 серпня на офіційному сайті Міністерства фінансів України було оприлюднено проєкт нового Митного кодексу України (наразі доступна лише проєктна редакція, і остаточний текст може зазнати змін у процесі доопрацювання та погодження). Проєкт нового Кодексу має суттєво іншу структуру, ніж чинний

документ: він складається з 17 розділів та 832 статей, тоді як чинний МКУ містить 590 статей. Тобто обсяг норм зріс майже на третину. Однак важливим є не лише кількісне зростання, а й зміна підходів до регулювання. Відповідно до Прикінцевих положень нова редакція Кодексу повинна набути чинності 1 жовтня 2027 р.⁸

Джерело інформації: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/rozpochato-konsultatsiyi-shchodo-proiektu-novogo-mitnogo-kodeksu-ukrayini-2386>

Як зазначають розробники нового Митного кодексу України, багато положень нового Митного кодексу України не будуть кардинально відрізнятися від чинного, оскільки значна частина євроінтеграційних норм уже включена у чинний Митний кодекс України. Це було зроблено для прискорення євроінтеграції української митниці та спрощення переходу бізнесу на нові правила. Внесені зміни попередньо обговорювалися з представниками бізнесу під час фахових зустрічей, семінарів і вже активно впроваджуються.

Відповідно до затвердженого керівним Комітетом з розробки нового Митного кодексу України графіка підготовки та ухвалення документа, остаточно ухвалити його планують у січні 2026 р.

Для забезпечення прозорості та врахування думки всіх зацікавлених сторін Кабмін доручив Мінфіну створити спеціальну робочу групу, до складу якої увійшли представники громадськості — бізнес-асоціацій та організацій, що останні три роки працювали

над покращенням ділового клімату (загальна кількість учасників не більше 15 осіб). Ця група братиме безпосередню участь у обговоренні положень проєкту кодексу.

Після отримання офіційного висновку та рекомендацій від експертів Європейської комісії, Міністерство фінансів спільно з Державною митною службою та залученням робочої групи приступить до фінального доопрацювання документа. Ця робота буде проводитися за технічної та консультативної підтримки євроколег.

Готовність продовжувати надавати всю необхідну підтримку для якнайшвидшої фіналізації проєкту нового Митного кодексу України, зокрема, залучити європейських експертів для роз'яснювальної роботи щодо функціонування проєкту кодексу, яку Міністерство фінансів та Держмитслужба планують в рамках комунікації з

⁸ URL: https://drive.google.com/file/d/1Rq0VwfkE3MWoGl_jgc8uy3GX6E9SVPmE/view

бізнес-спільнотою, підтвердив міжнародний експерт з митних питань EU4PFM В. Алішаускас⁹.

Представник DG TAXUD (Генеральний директорат з питань оподаткування та митного союзу Європейської Комісії) Т. Міхалек також підтвердив подальшу готовність DG TAXUD надавати технічні консультації українській стороні (зокрема, щодо термінології), експертизу розроблених документів, а також інформувати щодо поточних змін, яких зазнає Митний кодекс ЄС¹⁰.

3 жовтня 2025 р. проєкт нового Митного кодексу України презентували представникам бізнесу і громадськості. Майбутнє митне законодавство, переконаний заступник голови Держмитслужби В. Суворов, має забезпечувати зручність для бізнесу та ефективність для країни, де кожна процедура буде прозорою, а кожне рішення – обґрунтованим.

Під час зустрічі представники бізнесу означили низку актуальних тем та практичних питань для обговорення на наступних зустрічах. Серед них – імплементація європейських практик, уже врахованих у чинному Митному кодексі України (зокрема, авторизації), тривалість перехідного періоду до нового кодексу та можливість надання митниці статусу правоохоронного органу. Особлива увага під час консультацій буде приділена розділам, що містять національні вимоги і положення, які вимагають адаптації до норм та регламентів ЄС¹¹.

Загалом, на думку експертів, новий Митний кодекс України має спростити роботу бізнесу і наблизити Україну до Європи.

⁹ Сайт Державної Митної Служби. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/rozpochato-konsultatsiyi-shchodo-proiektu-novogo-mitnogo-kodeksu-ukrayini-2386>

¹⁰ Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-ukraina-prahne-otrymaty-novy-mitnyi-kodeks-na-osnovi-mytneho-kodeksu-ies-u-2026-rotsi>

¹¹ Сайт Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/novii_mitnii_kodeks_ukraini_biznesu_prezentovali_zakonoproiekt_rozroblenii_na_osnovi_mitnogo_kodeksu_ies-5357

Так, на думку експертки з євроінтеграції митного права О. Ніканорової, для бізнесу та держави повна гармонізація українського митного законодавства з ключовими митними Регламентами ЄС означатиме, зокрема: ще більше дозволених операцій на митних складах та в інших митних процедурах, можливості розвитку каршерінгу, подальший поштовх для розвитку митних хабів, розвиток митних спрощень аж до митного оформлення шляхом простого внесення записів в облік, можливість зафіксувати метод визначення митної вартості (найболючіше питання для бізнесу), гармонізація системи митних пільг, а також європейські правила переміщення військової техніки, що критично важливо під час повномасштабної агресії Росії проти України¹².

Як пояснює радник юридичної фірми Asters А. Сінцов, проєкт вводить принципи спрощення торгівлі, управління ризиками та балансу між контролем і сприянням торгівлі, розширює механізм звільнення від митних платежів для товарів оборонного призначення, медичних виробів та компонентів безпілотних систем під час воєнного стану. За його словами, значний акцент робиться на цифровізації процесів. Зокрема, новий кодекс зобов'язує використовувати електронні системи для обміну даними, деклараціями та зберігання інформації, а середовище «єдиного вікна» стає центральним інструментом для взаємодії між митними органами, бізнесом та іншими компетентними структурами. Нова версія Митного кодексу України дасть можливість підприємцям працювати за нормами ЄС і отримувати ті ж пільги, які має європейський бізнес. А посилення контролю та управління ризиками мають покращити боротьбу з контрабандою, захищаючи державні інтереси, сподівається співрозмовник Delo.ua.

Водночас, попереджає А. Сінцов, запропоновані нововведення потребуватимуть більш ширших реформ митниці та можуть

¹² *Caïm Delo.ua*. URL: <https://delo.ua/economy/novii-mitnii-kodeks-shho-zminitsya-dlya-biznesu-i-ci-dopomoze-ce-ukrayini-na-slyaxu-v-jevropu-452094/>

створити бар'єри для малого бізнесу через вимоги, які передбачені для набуття статусу авторизованих економічних операторів¹³.

Для державного бюджету новий Митний кодекс України має забезпечити зростання надходжень завдяки ефективному контролю за переміщенням товарів та запобіганню контрабанді, з потенційним збільшенням зборів. А звільнення від митних платежів для оборонних товарів мають стати інвестицією в безпеку та обороноздатність країни, наголошують фахівці.

Народний депутат О. Леонов також впевнений, що новий Митний кодекс України полегшить роботу українських підприємців, покращить бізнес-клімат в Україні, посилить боротьбу з тіньовою економікою, адже широке впровадження цифровізації мінімізує вплив людського фактора. І загалом українські підприємці, подаючи декларацію, отримуватимуть точно такі ж правила роботи на кордоні з Польщею, Словаччиною, Румунією, як і будь-яка європейська компанія, додав народний депутат¹⁴.

Особистий погляд щодо проекту нової редакції Митного кодексу України на одній з панельних дискусій VIII Південноукраїнського форуму Асоціації правників України в Одесі висловив О. Лазарєв, директор ТОВ «Ламарін», співголова Митного комітету Європейської бізнес-асоціації. Зазначивши, що це його персональна думка, яка може відрізнятись від позиції Митного комітету ЄБА, він зауважив, що повне копіювання митних правил ЄС може спричинити колапс для імпортозалежної української економіки. Водночас, за його словами, там багато статей із минулих Митних кодексів, які не дуже лягають в концепцію митного права ЄС¹⁵.

Як вже зазначалося, Єврокомісія в цілому позитивно оцінює динаміку реформи митниці та

системний підхід України до виконання взятих на себе зобов'язань, що створює передумови для повноцінної інтеграції у митний простір ЄС.

До речі, МВФ також визнавав суттєвий прогрес України у сфері реформування митної політики. Експерти Фонду відзначають, що цього вдалося досягти, зокрема, завдяки антикорупційним запобіжникам – від запровадження прозорої процедури добору кадрів до використання натільних відеокамер у пунктах пропуску. Окремо МВФ відзначив людський ресурс у впровадженні змін: попри діджиталізацію, саме професійна команда здатна забезпечити якісну реалізацію реформ¹⁶.

Разом з тим, серед основних викликів, які можуть уповільнити реалізацію митної реформи, Єврокомісія відзначає обмежене фінансування та брак кадрового потенціалу. Зокрема, у сфері ІТ Єврокомісія наголошує на необхідності виділення достатніх фінансових та кадрових ресурсів на всі поточні та заплановані ІТ-проекти.

Проте підкреслюється, що для досягнення сталого ефекту необхідно не лише посилювати ресурсне забезпечення митниці, а й проводити глибоку інституційну реформу. Ідеться про надання митним органам правоохоронного статусу, з метою підвищення спроможності до забезпечення дотримання закону рекомендовано надати митним органам право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, а також досудове розслідування у справах про контрабанду товарів. Також на необхідності наділення української митниці такими функціями одностайно наголошують Консультативна місія ЄС в Україні, МВФ та Всесвітня митна організація.

У державах, з якими Україна має спільний кордон, а також у країнах, які забезпечують безпеку зовнішніх кордонів євроспільноти, митні органи у тій чи іншій мірі наділені повноваженнями правоохоронних органів і мають право здійснювати весь спектр розшукових заходів, направлених на викриття

¹³ Там само.

¹⁴ Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/265541.html

¹⁵ Сайт «Юридична Газета». URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/forum-apu-ekspert-vislovivsy-shchodo-proektu-novogo-mitnogo-kodeksu.html>

¹⁶ Сайт WWMDOffice. URL: https://www.mdoffice.com.ua/ru/aSNewsDic.getNews?dat=21082025&num_c=869832

схем незаконного переміщення товарів та осіб, причетних до цього.

До речі, у грудні 2023 р. Кабміном була затверджена Національна стратегія доходів до 2030 року, яка передбачає надання митним органам права здійснювати оперативно-розшукову діяльність та проводити досудове розслідування у справах про контрабанду товарів, що посилює безпекову функцію Держмитслужби шляхом її перетворення на правоохоронний орган. Наразі у Держмитслужби відсутні відповідні повноваження. І дискусії з цього приводу продовжуються.

Так, одні представники бізнесу вважають, що в будь-якій потужній країні митниця має бути правоохоронним органом. Інакше будемо мати справу з традиційною неспроможністю у боротьбі з контрабандою, переконаний співголова Митного комітету Європейської бізнес-асоціації О. Лазарєв¹⁷.

Деякі вважають, що це потрібно ініціатору Нацстратегії – Міністерству фінансів, адже діяльність Держмитслужби координується через міністра фінансів. Наприклад, асоційований експерт CASE Україна, фахівець з питань правової політики Економічної експертної платформи Є. Лащук переконаний, що «Національна стратегія доходів» містить значні ризики для суспільства, оскільки анонсує реформи, які не обговорювалися з громадськістю, бізнесом та аналітиками. Ці питання надзвичайно чуттєві, адже йдеться про розширення репресивних повноважень Держмитслужби, дублювання функцій правоохоронних та контрольних органів, що звужить особисті та економічні права українців, додає юрист¹⁸.

При цьому більшість українців розглядають митницю саме як ключовий орган у боротьбі з нелегальним товарообігом і підтримують посилення її ролі в цьому процесі. Про це свідчать результати опитування Інституту

економічних досліджень та політичних консультацій «Чи повинна Держмитслужба розслідувати справи про контрабанду товарів?» (з 25 лютого по 16 березня 2025 р.). Так, 80 % опитаних підтримали надання митниці повноважень розслідувати контрабанду товарів, а 81 % – погодилися, що надання митниці таких повноважень сприятиме покращенню боротьби з цим явищем та підвищить ефективність роботи митниці¹⁹.

Також, звіт Єврокомісії акцентує на необхідності продовження роботи над посиленням антикорупційної політики у митній сфері. Зокрема, йдеться про вдосконалення механізмів запобігання, виявлення та реагування на корупційні ризики. Україна повинна своєчасно та прозоро впровадити реформу, передбачену змінами до Митного кодексу України, внесеними Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів» (№ 3977-IX від 17.09.2024), зокрема щодо впровадження нових методів перевірки працівників, а також реформи системи оплати праці²⁰.

Новий закон передбачає суттєві зміни в роботі Державної митної служби України. Зокрема, закон містить положення про відкритий конкурс на посаду голови Держмитслужби. Так, передбачається процедура відбору голови Служби за прикладом аналогічного відбору Національного антикорупційного бюро (НАБУ), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК). Конкурсна комісія буде подавати Прем'єр-міністру одну кандидатуру-переможця після чіткого алгоритму відбору.

Серед важливих нововведень слід зазначити залучення міжнародних експертів до процесу

¹⁷ Сайт «Юридична Газета». URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/forum-apu-ekspert-vislovivsy-shchodo-proektu-novogo-mitnogo-kodeksu.html>

¹⁸ Економічна правда. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2024/06/19/715368/>

¹⁹ Сайт Інституту економічних досліджень та політичних консультацій. URL: <http://www.ier.com.ua/ua/institute/news?pid=7677>

²⁰ Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3977-20#Text>

відбору членів атестаційних комісій. Такий підхід дозволить підвищити об'єктивність оцінки кандидатів та зменшити ризики корупції при призначенні на ключові посади. Крім того, закон встановлює чіткий алгоритм прийняття рішень конкурсною комісією, що має сприяти прозорості всього процесу.

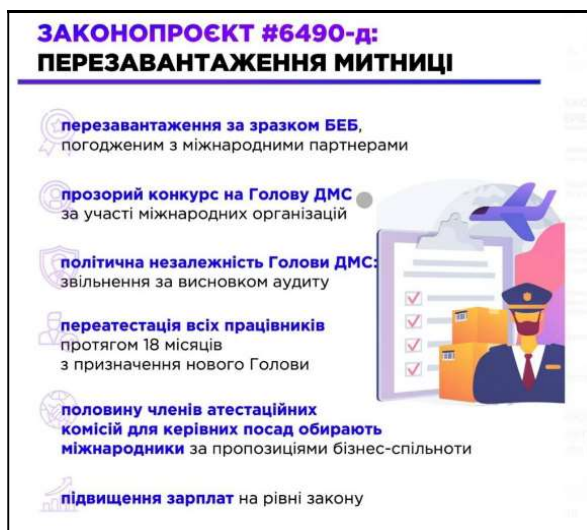
Ще однією важливою зміною є надання голові Держмитслужби права самостійно призначати своїх заступників без необхідності погодження з міністром фінансів. Це має прискорити процес формування команди та підвищити ефективність управління митницею.

Закон також передбачає проведення незалежного аудиту митних органів. Це

дозволить виявити слабкі місця в їхній роботі та розробити план подальших удосконалень.

Впроваджуються нові вимоги до прийняття на службу, що має підвищити професійний рівень працівників митниці. Важливим аспектом реформи є проведення переатестації нинішніх співробітників (впродовж 18 місяців після призначення нового керівника), що дозволить оцінити їхню відповідність новим стандартам роботи.

Для підвищення мотивації працівників митниці та зменшення ризиків корупції законом передбачено підвищення оплати праці митників. Це має сприяти залученню кваліфікованих фахівців та утриманню цінних кадрів.

Джерело інформації: <https://suspilne.media/860027-zelenskij-pidpisav-zakon-pro-reformu-mitnici/>

На думку експертів, ця реформа покликана знизити корупцію на митниці та забезпечити збільшення бюджетних надходжень на суму до 100 млрд грн у найближчі кілька років.

Ще одним ключовим кроком у процесі побудови відкритої та підзвітної митної системи, що має на меті мінімізацію корупційних ризиків, стала урядова Постанова № 487 «Деякі питання проведення перевірки на доброчесність та моніторингу способу життя посадових осіб митних органів» (від 29 квітня 2025 р.), що передбачає перевірку посадових осіб митниці на доброчесність та контроль за їхнім способом життя²¹.

Згідно з новою постановою, кожен працівник митних органів проходитиме перевірку доброчесності один раз на три роки. Також у разі, якщо надійде інформація про ймовірні корупційні порушення з боку посадової особи, перевірка буде проводитись негайно. Таку інформацію можуть надати як державні, так і місцеві органи влади. У разі виявлення ознак недоброчесної поведінки, відповідні матеріали скеровуються до уповноваженого антикорупційного органу. Ці дані обов'язково стають підставою для відкриття дисциплінарного провадження щодо посадовця.

Крім того, 9 вересня 2025 р. набула чинності Постанова уряду № 1100, якою затверджений

²¹ Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487-2025-%D0%BF#Text>

«Порядок організації та проведення атестації, оцінювання доброчесності та професійної компетентності посадових осіб митних органів під час проведення атестації», що передбачає проведення одноразової атестації, відповідно до вимог чинного законодавства²².

Впровадження нового Порядку дозволить підтвердити професійну відповідність та доброчесність працівників митниці, які мають працювати за сучасними стандартами і витримувати високі вимоги служби. Відмова від атестації або її негативний результат стануть підставою для звільнення з державної служби, що гарантує оновлення кадрового складу та усунення недоброчесних працівників, зауважили у Мінфіні.

Атестація проводитиметься одноразово і складатиметься з кількох етапів: тестування знань Конституції України, а також митного й антикорупційного законодавства; логічний тест для перевірки аналітичного мислення; співбесіда, під час якої комісія оцінюватиме компетентність і рівень доброчесності кандидата.

Окрім того, як зазначають у Міністерстві фінансів України, особлива увага приділяється принципам прозорості та об'єктивності. Весь процес атестації, включно з тестуванням та співбесідою, буде фіксуватися за допомогою

безперервної відео– та аудіофіксації. До того ж, результати кожного етапу будуть оприлюднюватися на офіційному вебсайті Держмитслужби.

Журналісти та представники ЗМІ зможуть бути присутні на будь-якому етапі перевірки, пройшовши акредитацію і підписавши зобов'язання про нерозголошення даних.

Як зауважив директор з митних питань Генерального директорату з питань оподаткування та митного союзу (DG TAXUD) М. Печке, після поступової гармонізації митного законодавства з нормами ЄС наступним ключовим етапом буде його повне впровадження, успішність якого залежатиме від інституційної спроможності, рівня цифровізації та готовності бізнесу працювати в нових умовах.

Таким чином, ухвалення нового Митного кодексу України не лише завершить процес адаптації, а й остаточно закріпить єдині, прозорі і сучасні правила для українських експортерів та імпортерів, відкриє бізнесу доступ до уніфікованого торговельного середовища з ЄС і спростить митні операції для підприємців. Цей документ остаточно узгодить українське законодавство з європейським, що є важливим для успішного переговорного процесу щодо членства України в ЄС.

²² Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1100-2025-%D0%BF#Text>

Л. Чернявська, наук. співроб., НЮБ НБУВ

Україна вдосконалює правове регулювання діяльності органів місцевого самоврядування

Президент України підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення законності та прозорості в діяльності органів місцевого самоврядування» (реєстр. № 14048)²³.

Документ спрямований на вдосконалення правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування, забезпечення прозорості їхньої роботи та створення ефективних механізмів державного нагляду за законністю прийнятих ними актів²⁴.

Законопроект був ухвалений Верховною Радою України 5 листопада у другому читанні та в цілому. Цьому передували численні дискусії із застереженнями щодо надмірної концентрації адміністративного впливу, зниження прозорості та ризиків зловживання владою з боку державних органів.

Зокрема, виконавчий директор Transparency International Ukraine А. Боровик зазначав, що «Будь-яке рішення органів місцевого самоврядування (ОМС) повинно чітко відповідати закону, як і адміністративний нагляд за такими рішеннями. Це безпосередні вимоги Європейської хартії місцевого самоврядування. Водночас впровадження якісного, ефективного та пропорційного нагляду за законністю в діяльності ОМС має ґрунтуватися на реформуванні територіальної організації виконавчої влади в Україні. Такі вимоги є в Ukraine Facility Plan. Тому ми вітаємо рух у напрямі до виконання наших зобов'язань,

але застерігаємо від надмірного контролю по державній вертикалі»²⁵.

Документ було доопрацьовано і підготовлена до другого читання редакція законопроекту була підтримана на засіданні підкомітету з питань адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування представниками всеукраїнських асоціацій органів місцевого самоврядування, а саме: Асоціацією міст України, Асоціацією об'єднаних територіальних громад та Українською асоціацією районних та обласних рад.

Новий Закон визначає чітку систему державного контролю за законністю актів органів місцевого самоврядування та запроваджує механізми попередження правопорушень у цій сфері. Також він формує основу для підвищення прозорості у взаємодії між державними адміністраціями та місцевими радами. Законом установлюється багаторівнева система державного нагляду: за актами обласних рад – центральний орган виконавчої влади, визначений Кабінетом Міністрів України; за актами районних рад – обласні державні адміністрації; за актами сільських, селищних і міських рад – районні державні адміністрації. Крім того, передбачено, що у випадках, коли акт місцевого самоврядування створює загрозу територіальній цілісності України, його дія може бути негайно зупинена з одночасним зверненням до суду²⁶.

Як зазначається у Висновку на проєкт закону Комітету ВРУ з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування, законодавче врегулювання питання організації

²³ Проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення законності та прозорості в діяльності органів місцевого самоврядування». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57335>

²⁴ КОМІТЕТ з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування Верховної Ради України. URL: https://komsamovr.rada.gov.ua/news/main_news/85992.html

²⁵ Трансперенсі Інтернешнл Україна. URL: <https://ti-ukraine.org/news/naglyad-za-zakonnistyu-rishen-miskyhrad-shho-treba-zminyty-v-zakonoprojekti-do-drugogo-chytannya/>

²⁶ Децентралізація. URL: <https://decentralization.ua/news/20180>

системи забезпечення законності та прозорості в діяльності органів місцевого самоврядування є одним з індикаторів Плану України, схваленого з метою реалізації інструменту Європейського Союзу Ukraine Facility, та сприятиме виконанню рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу.

Народна депутатка від «Голосу» Т. Ташева²⁷, яка є співавторкою законопроекту, наголосила: прийняттям документа парламент продовжує одну з найуспішніших реформ в історії України – реформу децентралізації. За її словами, ухвалення документа забезпечить гарантії законності, прозорість балансу між державою та самоврядуванням.

За словами голови Сіверськодонецької РДА Р. Власенко, прийнятий законопроект є консенсусним. Він передбачає затвердження загального нагляду, професіоналізацію місцевих державних адміністрацій, впровадження державної служби для голів РДА. Тобто це передбачає перевтілення адміністрацій в адміністрації префектурного типу.

Також парламент ухвалив Постанову «Про безперервність функціонування представницьких органів місцевого самоврядування (сільських, селищних, міських, районних у містах, районних, обласних рад, сільських, селищних, міських голів) в Україні в умовах збройної агресії російської федерації», де зазначається, що організація підготовки та проведення місцевих виборів із дотриманням національного законодавства, європейських стандартів демократичних виборів є неможливими в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України та введеного у зв'язку з цим в Україні воєнного стану. У п. 4 Постанови підтверджено, що сільські, селищні, міські, районні у містах, районні, обласні ради та сільські, селищні, міські голови, обрані відповідно до закону на вільних, рівних, прямих виборах шляхом таємного голосування, є повноважними, до наступних місцевих виборів²⁸.

За оцінкою Ради Європи, Україна наразі є єдиною європейською країною, де не існує законодавчо визначеного механізму контролю за законністю актів органів місцевого самоврядування. Тому ухвалення законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення законності та прозорості в діяльності органів місцевого самоврядування», в якому враховані положення Європейської хартії місцевого самоврядування, Концепції реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні та вимоги Ukraine Facility Plan є критично важливим для продовження реформи місцевого самоврядування і для наближення української системи врядування до європейських стандартів.

Європейська хартія місцевого самоврядування, Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи з питань нагляду, ухвалені в 1998 р. і 2019 р., передбачають кілька видів нагляду за діяльністю органів місцевого самоврядування, а саме: адміністративний нагляд, фінансовий нагляд і демократичний нагляд з боку мешканців громади. Хартія, ґрунтуючись на необхідності «існування органів місцевого самоврядування, які мають створені на демократичній основі органи, уповноважені приймати рішення, і широку автономію щодо своїх повноважень, шляхи і засоби здійснення цих повноважень, а також ресурси, необхідні для їх виконання», встановлює необхідні вимоги до здійснення адміністративного нагляду за діяльністю органів місцевого самоврядування. Враховуючи всю сукупність нормативних джерел Ради Європи, національного законодавства, а також доктрини місцевого самоврядування можна виділити принципи адміністративного нагляду за діяльністю органів місцевого самоврядування: верховенства права; самостійності місцевого

²⁷ SD.UA. URL: <https://sd.ua/news/35565>

²⁸ Постанова ВРУ «Про безперервність функціонування представницьких органів місцевого самоврядування (сільських, селищних, міських, районних у містах, районних, обласних рад, сільських, селищних, міських голів) в Україні в умовах збройної агресії російської федерації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4621-20#Text>

самоврядування; партнерства держави і місцевого самоврядування. Відповідно до ст. 8 Хартії здійснення будь-якого адміністративного нагляду за органами місцевого самоврядування має відбуватися тільки згідно з процедурами та у випадках, передбачених конституцією або законом. Адміністративний нагляд не повинен призводити до втручання у здійснення громадами, їх органів наданих їм власних повноважень²⁹.

Тобто згідно з положеннями Європейської хартії місцевого самоврядування, будь-який адміністративний нагляд та/або контроль за місцевими властями може здійснюватися лише згідно з процедурами та у випадках, передбачених конституцією або законом (п. 1 ст. 8 Хартії) та має на меті лише забезпечення дотримання закону та конституційних принципів (п. 2 ст. 8 Хартії). Однак вищі інстанції можуть здійснювати адміністративний нагляд за своєчасністю виконання завдань, доручених органам місцевого самоврядування. Це положення встановлює стандарт поєднання нагляду за законністю з контролем за доцільністю. При цьому відсутність спеціальних процедур, надмірний обсяг делегованих повноважень, їх функціональна переплетеність з власними повноваженнями дозволяють контролювати діяльність органів місцевого самоврядування з порушеннями зазначених вимог правової визначеності та законності³⁰.

²⁹ Заєць А. П. Принципи адміністративного нагляду за діяльністю органів місцевого самоврядування / Заєць Анатолій Павлович // Міжнародна науково-практична конференція «Принципи права: універсальне та національне в контексті сучасних глобалізаційних і євроінтеграційних процесів», Київ, 21–22 червня 2024 р. : тези доповідей і повідомлень / редкол.: Венгер В. М., Ключковський Ю. Б., Козюбра М. І. [та ін.] ; Національний університет «Києво-Могилянська академія» [та ін.]. [Київ : б. в., 2024]. С. 82–85. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/da2764a5-e20e-4e27-9d86-d9262d689254/content>

³⁰ Ковач Я. В. (2024). Питання контролю та нагляду за діяльністю органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо реалізації локальних нормативних актів місцевого самоврядування. Академічні візії. Вип. 38. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14707852>

Практично в усіх державах ЄС в тій чи іншій формі існує нагляд та/або контроль за законністю актів органів місцевого самоврядування, метою якого є дотримання змісту закону. Відповідне право центральних органів влади на здійснення адміністративного нагляду та/або контролю в деяких країнах прямо передбачається конституціями (Данія, Швеція, Хорватія, Сербія, Італія, Греція та ін.). Конкретні правила і процедури можуть встановлюватися законодавством суб'єктів федерації (ФРН, Австрія) або законом, що регламентує порядок організації і функціонування місцевого самоврядування (Фінляндія тощо)³¹.

Інститут правового регулювання праці посадових осіб органів місцевого самоврядування в країнах ЄС характеризується специфічними рисами, які є відмінними від українського досвіду правової регламентації зазначених правовідносин. ...На базовому (рамковому) рівні Європейська хартія та численні рекомендації Ради Європи не встановлюють докладного правового регулювання праці посадових осіб органів місцевого самоврядування, проте, визначають загальні напрями такого регулювання:

- держави-члени Ради Європи мають забезпечити муніципальним службовцям умови праці, еквівалентні державним службовцям;
- муніципальним службовцям мають забезпечуватися належні можливості для навчання, оплати праці та кар'єрного росту;
- мають бути розроблені кодекси поведінки муніципальних службовців із метою заохочення та підтримки участі громадян у місцевому суспільному житті³².

Механізми правового регулювання праці посадових осіб органів місцевого самоврядування в європейських країнах створені на національному рівні.

³¹ Ковач Я. В. (2024). Питання контролю та нагляду за діяльністю органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо реалізації локальних нормативних актів місцевого самоврядування. Академічні візії. Вип. 38. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14707852>

³² Publishing House Baltija Publishing. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/84/2179/4715-1?inline=1>

Україна, вивчаючи зарубіжний досвід, узгоджуватиме законодавство про службу в органах місцевого самоврядування з європейськими стандартами, а прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення

законності та прозорості в діяльності органів місцевого самоврядування» вже є частиною масштабної реформи місцевого самоврядування в Україні, що включає в себе розвиток територіальних громад та вдосконалення системи державної влади.

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА*

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Володимир Сущенко, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

Легальність, легітимність та валідність судових рішень взагалі та колегіальних судових рішень зокрема

Будь-яке судове рішення є методом та інструментом впливу суспільства/держави на поведінку окремої людини та її спільнот з метою утвердження їх основоположних прав, свобод та інтересів у суспільній життєдіяльності.

На моє переконання судове рішення за своїм змістом і роллю у нашому спільному житті має відповідати трьом якісним параметрам/критеріям: легальності, легітимності, валідності. Недотримання одного з цих трьох критеріїв ставить під сумнів належне виконання судом своєї єдиної функції – ПРАВОСУДДЯ.

Тлумачні словники стверджують, що:

А. Легальність (від лат. *legalis* – законний) – це політико-правова категорія/поняття, що означає відповідність певних політичних і політико-правових явищ чи подій (діянь, рішень) чинним законам, а також позитивне ставлення (розуміння та усвідомлення) людини, груп людей, громадськості до діючих у країні/державі інститутів влади, визнання правомірності їх повноважень і діянь. З формального погляду легальність визначається як дотримання певних процедурних правил, що стосуються формування та виконання власних рішень з боку органів влади – як державної/публічної, так і приватної та/або громадської.

Основною ознакою легальності є відповідність рішень і діянь правилам поведінки людини та її спільнот, встановленим у суспільних відносинах/державі.

Б. Легітимність (від лат. *legitimus* – правомірний, законний) – це здатність того чи іншого політико-правового режиму держави або людської спільноти досягати суспільного визнання та виправдання обраного курсу/напрямку своєї діяльності, прийнятих ними політико-правових рішень, кадрових або функціональних змін у структурах і повноваженнях влади.

Легітимність – складна категорія/явище, що виражає зв'язок інтересів людини/спільноти з її внутрішньою оцінкою, яка залежить від їх тверджень, світосприйняття та умов і обставин повсякденного життя. Легітимність може бути частковою та навіть неузгодженою, оскільки в суспільстві існують різні прошарки населення з різними інтересами.

Основною ознакою легітимності є довіра, побудова на основі спільних і суспільно важливих моральних цінностей та оптимальній справедливості.

Відмінність між легальністю і легітимністю полягає в тому, що рішення і діяння людини/влади можуть бути легальними, але не завжди – легітимними.

В. Валідність (англ. *validity*, фр. *validité* – придатність, від лат. *validus* – «сильний, здоровий, гідний») – це основна міра, якою висновок, рішення або вимір соціального явища є обґрунтованими і, оптимально

* Збережено стиль і граматику оригіналу

ймовірно, відповідають реальному стану речей і явищ. Валідність означає відносну точність (надійність) вимірювання того чи іншого явища або діяння.

Не зважаючи на те, що категорія «валідність» належить до сфери статистики, вона широко використовується й в інших сферах життєдіяльності людини, зокрема у різних дослідженнях та тестуванні здібностей людини. У судовій системі США, наприклад, використовується оцінка валідності і надійності доказів оцінюється за стандартом Daubert'a, який передбачає, щоби експертні висновки надані суду ґрунтувалися на перевірених та визнаних у науковому співтоваристві результатів досліджень, а не лише на думці та оцінці конкретного експерта.

Видається, що судові рішення, що ухвалюються судами України, безумовно, є легальними, хоча й не завжди легітимними. Найбільшу критику з боку суспільства і правничої спільноти зокрема викликає якраз валідність таких рішень, що й ставить іноді під сумнів їх легітимність.

Практика ухвалення, сприйняття суспільством та практична реалізація/виконання судових рішень в Україні, а також запропоновані вище словникові тлумачення зазначених у заголовку категорій, дозволяють зробити висновок-припущення, що далеко не всі судові рішення відповідають таким критеріям. Судові рішення, ухвалені суддею одноосібно, мають більш високий та гармонійний рівень легальності, легітимності та валідності, ніж рішення ухвалені простою більшістю голосів членів судової колегії.

Цей мій висновок-припущення ілюструють наявні, хоч і не багаточисельні «Окремі думки» окремих суддів, опубліковані ними за результатами ухвалених колегіальних судових рішень у складі судових колегій, в роботі яких вони брали участь. Зокрема, нещодавно опублікована «Окрема думка» судді Конституційного Суду України пана Василя Лемака щодо рішення КС України яскраво висвітлює цю проблему.

Робота суддівських колегій з ухвалення ними колегіальних рішень – це ще одна проблема,

яка потребує свого осмислення та розв'язання. Процедура ухвалення таких рішень передбачає реалізацію принципу «більшість завжди права»: Двоє суддів у складі колегії з трьох суддів проголосували за певне рішення – вони праві. Один суддя у складі цієї ж колегії не погодився і не голосував за рішення «більшості» – він неправий. Але, суддя повинен підписати судове рішення «більшості», навіть, якщо він з ним не згоден – повністю або частково. Таке правило – це що: лише процедура, чи й легітимація й легітимізація такого рішення усім складом колегії?

При цьому закон надає незгодному судді право й можливість висловити (сказати або, краще, написати) свою «окрему думку», яка не впливає і не може вплинути на саме рішення та його виконання. Як суддя скористається цим правом – це вже окреме питання і чи скористається взагалі?!

Така можливість написати «окрему думку» – це, на мою думку, спосіб отримання незгодним суддею моральної сатисфакції у власних очах і в очах суспільства: «я підписав рішення, але я не згоден і не несу моральної відповідальності за рішення, ухвалене «більшістю голосів»...?! Я, так би мовити, морально – чесний і чистий...» До речі, «окремі думки» окремих суддів щодо мотиваційної частини судового рішення за умови схвалення його резолютивної частини мають лише суто правознавче рішення з позиції належної/неналежної правової аргументації самого рішення, не впливаючи на його сутність та виконання.

У цьому ж контексті виникає запитання щодо ролі судді-доповідача у справі, який так чи інакше надає свою мовчазну згоду щодо своєї «персональної відповідальності» не лише за доповідь матеріалів справи і ведення судового процесу, але й де-факто за свої попередні висновки щодо ухвалення майбутнього судового рішення. Саме тому «бокові судді» (термін, здається запозичений, з суддівської практики спортивних змагань), як правило, відповідаючи на запитання щодо своєї позиції при ухваленні неоднозначного «колегіального рішення», традиційно заявляють: «Так я ж не був суддею-доповідачем у цій справі»... У

реальному житті : сьогодні я – суддя-доповідач, а завтра – ти...!?

Такий механізм/процедура працює аналогічним чином у всіх колегіальних судових рішеннях, незалежно від організаційно-правового статусу колегії (апеляція, касація чи Велика Палата ВС, чи сенати/колегії КС і подібних інституцій та органів..) і кількості членів в ній.

То, можливо й доцільно, щоби колегіальні судові (і не лише – судові!) рішення, ухвалені не консенсусним рішенням, а голосами «більшості», підписувалися лише тими судьями-членами колегії, які проголосували «за» його ухвалення. А той/ті судді, які був/були не згодні з рішенням підписували його текст з обов'язковою приміткою «не згоден, висловив окрему думку». Для судді, на моє переконання, не повинно бути опції «утримався». Таким чином легальність і легітимність колегіального рішення набуватиме іншого, більш високого рівня, значення й ролі у правовому порядку суспільства ?! ([https:// lb.ua/blog/volodymyr_suschenko/705271_legalnist legitimnist.html](https://lb.ua/blog/volodymyr_suschenko/705271_legalnist_legitimnist.html)). – 2025. – 04.11).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Соломія Бобровська, народна депутатка України

Космічні війська: що це таке і чи настав час для України?

У часи Холодної війни розуміли, якщо після Другої світової перевагу у війні отримував той, хто має перевагу у повітрі, то у майбутньому перевагу отримає той, хто домінуватиме у космосі. Хоча можливість проведення військових операцій у космічному просторі здавалася дуже перспективною для багатьох країн, реальність була суворішою – для війни у цьому вимірі були потрібні величезні наукові, технологічні та фінансові ресурси.

Україна свого часу також зробила вагомий внесок у розвиток космічних технологій, за що, по праву, і до сьогодні вважається космічною державою. У травні 2025 року до парламенту

було подано законопроект N13255, яким пропонується створити в структурі Збройних Сил України новий рід військ – Космічні сили, поруч з існуючими Сухопутними військами, Військово-морськими силами та Повітряними силами.

Про те, де у світі функціонують космічні війська, яке їхнє призначення та функції, а також перспективи розвитку цього виду військ в Україні – про це й поговоримо далі.

Створення Космічних Військ

Наразі, космічні війська як окремий вид військ функціонує лише у складі збройних сил двох держав – США і Китаю. Космічні компоненти у складі військ мають і інші країни – росія, Нідерланди, Велика Британія, Франція, Іран та Індія. У цих державах космічні війська входять до складу військово-повітряних сил і відповідно називаються повітряно-космічними. Така традиція виникла не дарма, адже ефективне функціонування космічних військ можливе, перш за все, завдяки розвинутій системі військової авіації.

Крім того, для проведення військових операцій у космічному просторі збройні сили цих країн мають відповідні засоби – орбітальні та наземні.

Космічні Сили США

Найбільш розвиненими з погляду військових спроможностей вважаються Космічні сили США. Відповідно до національного законодавства, на них покладено завдання забезпечувати військове домінування та захист національних інтересів у космічному просторі, стримувати збройну агресію в космосі та з космосу, а також проводити військові операції у цьому середовищі.

Організаційно Космічні сили США складаються з командування космічних сил, регіональних командувань, дельт (назви військових частин), ескадрилей, крил та секцій. Оскільки Космічні сили США відділилися від Військово-повітряних сил у 2019 році, їхня організаційна структура нагадує структуру ВПС. На момент створення загальна чисельність Космічних сил США складала 16 тисяч військовослужбовців. Профільне навчання, необхідне для служби в Космічних

силах, військовослужбовці отримують на базі Академії ВПС США.

До завдань Космічних сил США відноситься здійснення спостереження і розвідки космічного простору, проведення радіоелектронної боротьби, забезпечення супутникового зв'язку та навігації, а також ведення орбітальної війни. Для виконання цих завдань Космічні сили США мають в наявності не менше 80 супутників виключно військового призначення, 2 орбітальні випробувальні кораблі та 10 наземних станцій космічної розвідки. Загальна кількість орбітальних апаратів військового і подвійного призначення, які використовують Космічні сили США, складають не менше 450 одиниць. Космічні сили США забезпечують раннє попередження про ракетні загрози з боку противника, цілевказування для перехоплення міжконтинентальних балістичних ракет, а також стійку та безперебійну систему зв'язку та навігації з космосу для інших видів Збройних сил США.

Повітряно-Космічні сили рОСІЇ

Друге місце за своїм потенціалом ділять між собою космічні війська росії та Китаю. Визначити, яка з цих країн має потужніші військові спроможності, складно, оскільки, на відміну від США, інформація про космічні війська Китаю та росії має більш обмежений доступ.

Відомо, що Космічні війська як окремий рід військ в росії входять до складу військово-повітряних сил (звідси і офіційна назва – Повітряно-космічні війська). До завдань Космічних військ відноситься спостереження, виявлення загроз та протидія їм, здійснення розвідки космічного простору, управління супутниковими системами військового та подвійного призначення. У межах визначених завдань на космічні війська в росії покладається система раннього ракетного попередження, протиракетна оборона, забезпечення збройних сил росії розвідувальною інформацією. Організаційно ж космічні війська росії складаються з командування космічних військ, 15-ї армії військово-космічних сил окремого призначення, центру попередження про ракетний напад, центру розвідки космічної

обстановки та двох навчально-випробувальних центрів. Загальна чисельність орбітальних апаратів (військового та подвійного призначення) налічує понад 100 одиниць. Окрім цього, у росіян функціонують 10 нових надгоризонтальних радіолокаційних станцій проєкту «Воронєж», одна старіша станція типу «Волга» та одна станція типу «Дарьял».

Варто зазначити, що спроможності російських космічних військ успадковані завдяки космічним програмам Радянського Союзу. Після розпаду Радянського Союзу росіяни, своєю чергою, стикнулися з проблемою недофінансування та неналежного науково-технічного забезпечення космічних військ.

Аерокосмічні сили Народно-визвольної армії Китаю

Китай – друга країна після США, що має космічні сили як окремий вид військ (офіційна назва – Аерокосмічні сили Народно-визвольної армії Китаю). До завдань Космічних сил Китаю відноситься здійснення спостереження та розвідки за космічним простором, здійснення супутникової навігації та орбітальна війна. Організаційно космічні сили Китаю складаються з центрального штабу космічних військ, 3-х центрів запуску супутників, 4-х центрів управління та 8-ми центрів підготовки, розвитку та випробувань. Станом на 2024 рік Китай має близько 240 орбітальних апаратів військового і подвійного призначення, що використовуються у військових цілях. Однією з головних переваг Китайських космічних сил є активна розробка протисупутникових засобів боротьби, яка включає як орбітальні протисупутникові системи, так і наземні системи (ракети та лазерну зброю). Наявність таких систем свідчить про спроможність Китайських космічних сил мати перевагу у космічному просторі.

КОСМІЧНІ СИЛИ ІНШИХ КРАЇН

Значні ресурси у розвиток власних космічних військ вкладає також Індія, яка, за оцінками військових аналітиків, може мати на орбіті близько 40 апаратів військового та подвійного призначення. До країн, що розвивають подібні спроможності, належать

також Велика Британія, Франція та Іран. Формування можливостей космічних військ у цих держав відбувається завдяки реалізації ефективних національних космічних програм тісній співпраці військово-повітряних сил з цивільними космічними агентствами.

УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ

На жаль, після розпаду Радянського Союзу українська космічна галузь почала переживати не найкращі часи. Необхідність спрямування коштів на більш нагальні соціально-економічні проекти призвела до максимальних скорочень асигнувань не лише на розвиток, але й на підтримку космічних програм. Такий стан справ також зачепив і військову складову пов'язану з космічними програмами. До прикладу, після розпаду Радянського союзу Україна успадкувала дві надгоризонтальні радіолокаційні станції типу (Дніпро), що мали можливість зондувати космос на предмет ракетних загроз. При цьому, довгий час ці станції працювали на потреби російської оборони за орендну плату. У 2008 році росіяни відмовилися від використання цих станцій та перестали сплачувати орендні платежі (на той момент росіяни почали вводити в експлуатацію новіші станції типу «Воронєж»). Оразу після цього станції були передані з управління Міністерства оборони України до Державного космічного агентства. Через рік станція, яка базувалася поблизу Севастополя закрилася через відсутність фінансування та відсутність потреби у її роботі для інтересів української оборони. Друга станція, поблизу Мукачєва, фактично припинила своє функціонування та через моральну і фізичну застарілість наразі не здатна виконувати свої завдання.

Не набагато краща ситуація склалася в Україні і з орбітальними апаратами. Станом на 2025 рік Україна має на орбіті три наносупутники серії PoluITAN, що не придатні для використання у військових цілях. Єдиний супутник подвійного призначення, що використовується у військових цілях і перебуває у розпорядженні України – це так званий «Народний супутник», комерційний супутник ICEYE, придбаний Фондом Сергія Притули літом 2022 року.

Після відмови України від ядерного озброєння і ратифікації низки міжнародних договорів (Договір про скорочення і обмеження стратегічних наступальних озброєнь, Договір про ліквідацію ракет середньої та малої дальності, Керівні принципи і Додатки Режиму контролю ракетних технологій) українські ракетні програми зазнали значних обмежень. Згідно цих же договорів Україна відмовилася і від стратегічної авіації.

Під час повномасштабної війни для України одним з найбільших викликів стала ракетна загроза з боку росії. Наразі українська система раннього виявлення та попередження про ракетні загрози повністю залежить від розвідувальної інформації, наданої західними партнерами (перш за все, добутої з космосу). При цьому, на озброєнні України відсутні протиракетні комплекси, здатні перехоплювати балістичні ракети малого, середнього і дальнього радіуса дії (від 500 км).

ЗАМІСТЬ ВИСНОВКУ

Навіть загальний огляд наших технічних спроможностей та реальна оцінка фінансового стану держави в умовах повномасштабної війни свідчать про те, що наразі Україна має обмежені можливості для ефективної реалізації проєкту з створення Космічних військ.

У пояснювальній записці до законопроєкту N13255 зазначено, що після ухвалення закону Україна отримає можливість створити власні Космічні сили, зважаючи на наявність потужного науково-інженерного та виробничого потенціалу. Очевидно, що успішність реалізації цього проєкту значною мірою залежатиме від науково-технічного й ресурсного потенціалу держави, а також від рівня розуміння та підтримки з боку Верховного Головнокомандувача, Головнокомандувача Збройних Сил України та Міністерства оборони.

Адже недостатньо просто створити організаційну структуру/зовнішню оболонку – потрібно наповнити її реальним змістом: не лише кадровим потенціалом, а й сучасними оборонно-технічними засобами (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/bobrovska/690cbfe31c793/>). – 2025. – 06.11).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Ігор Дашутін, доктор юридичних наук, суддя Верховного Суду в Касаційному адміністративному суді

Юрисдикційні межі як гарантія правової визначеності при вирішенні спорів, пов'язаних із нормативною грошовою оцінкою земель

Дотримання юрисдикційних меж – це не формальність, а конституційна гарантія верховенства права.

Питання правильного застосування нормативної грошової оцінки земель при визначенні орендної плати вже багато років залишається предметом гострих фахових дискусій серед юристів. Його значення виходить за межі окремих спорів, адже від правильного розуміння цих норм залежить стабільність договірних відносин, передбачуваність судової практики та ефективне управління комунальним майном.

Ключовим у цьому контексті є визначення меж між адміністративною та господарською юрисдикцією, оскільки саме від цього залежить компетенція судових органів у вирішенні спорів, пов'язаних із використанням земель комунальної власності.

Особливий інтерес у цьому аспекті викликає постанова Великої Палати Верховного Суду від 15.10.2025 у справі № 907/882/22, предметом розгляду якої стало стягнення заборгованості підприємця зі сплати орендної плати за земельну ділянку, що перебуває у комунальній власності.

Своїм рішенням у цій справі ВП ВС скасувала рішення господарських судів попередніх інстанцій і направила справу на новий розгляд до суду першої інстанції, зазначивши, що суди не перевірили доводи відповідача про незаконність нормативної грошової оцінки земель міста Ужгорода, затвердженої рішенням міської ради.

На думку ВП ВС, дослідження не всіх доказів та ненадання оцінки відповідним доводам свідчить про порушення норм процесуального права, що унеможливило повне та всебічне

встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи.

Так, свого часу ВП ВС у постанові від 09.11.2021 у справі № 635/4233/19 виснувала, що, з огляду на норми ПК України, законів України «Про оренду землі» та «Про оцінку земель», нормативна грошова оцінка земель є основою для визначення розміру орендної плати для земель державної і комунальної власності, а зміна нормативної грошової оцінки земельної ділянки є безумовною підставою для перегляду розміру орендної плати незалежно від домовленості сторін договору оренди земель комунальної власності про можливість такої зміни.

У цьому сенсі, у контексті справи № 907/882/22, рішення міської ради про встановлення нормативної грошової оцінки земель має визначальне значення, адже воно є основою для розрахунку орендних платежів.

Втім, доцільно підкреслити, що нормативна грошова оцінка земель є не просто технічним показником, а базовим елементом системи публічно-правового регулювання земельних відносин. Її затвердження рішенням органу місцевого самоврядування становить реалізацію владних управлінських повноважень.

Відповідно, оскільки нормативна грошова оцінка земель встановлюється шляхом затвердження технічної документації з нормативної грошової оцінки земельних ділянок на підставі рішення відповідної ради, то доводи стосовно непогодження із установленою нормативною грошовою оцінкою земельних ділянок можуть бути предметом розгляду виключно в межах адміністративної справи, оскільки спори про визнання протиправними та скасування рішень суб'єктів владних повноважень про затвердження технічної документації з нормативної грошової оцінки земельної ділянки є предметом розгляду в судах адміністративної юрисдикції.

Вказане повністю відповідає положенням статей 2, 4, 19 Кодексу адміністративного судочинства України, згідно з якими саме адміністративні суди покликані вирішувати публічно-правові спори, де однією зі сторін є суб'єкт владних повноважень. Разом з тим,

наведена позиція узгоджується й з практикою самої Великої Палати Верховного Суду, яка неодноразово підкреслювала, що перевірка правомірності рішень органів місцевого самоврядування щодо затвердження технічної документації з нормативної оцінки земель не входить до компетенції господарських судів. Це пояснюється тим, що предмет спору у господарській справі завжди пов'язаний з виконанням договірних зобов'язань, тоді як оскарження рішення ради має публічно-правовий характер.

Отже, у справі № 907/882/22 спір між міським департаментом та підприємцем у частині, яка стосується виключно виконання договірних зобов'язань за договором оренди землі, належить до господарської юрисдикції. Водночас питання законності рішення міської ради про затвердження нормативної грошової оцінки земель належить до адміністративної юрисдикції, оскільки йдеться про акт суб'єкта владних повноважень, прийнятий у межах реалізації публічних функцій.

У справі № 907/882/22 цей аспект набуває особливого значення, адже в адміністративному суді вже розглядається справа № 308/9524/17, у якій безпосередньо оскаржується відповідне рішення міської ради. Тобто питання правомірності цього акту вже є предметом адміністративного провадження, і його паралельна оцінка господарським судом може призвести до порушення принципу єдності судової практики та предметної юрисдикції спору.

У контексті наведеного, переконаний, що зазначення у висновках постанови ВП ВС у справі № 907/882/22 лише про необхідність розгляду доводів учасника справи про нормативну грошову оцінку є недостатнім для однозначного розуміння судами попередніх інстанцій, оскільки необхідно також окреслити процесуальні межі, за яких господарський суд може перевіряти вказані доводи. Інакше, це може створити ризики невизначеності в єдності судової практики та може ускладнити забезпечення консолідованої правозастосовчої позиції, а також призвести до ситуації, коли різні юрисдикції ухвалюють взаємовиключні висновки щодо одного акта.

Отже, не заперечуючи правильність висновків ВП ВС про необхідність у спорах про розмір орендної плати перевірки доводів сторін щодо застосованої нормативної грошової оцінки як бази розрахунку, наголошую про необхідність зазначення, що така перевірка у межах приватноправового спору має процесуальні межі: господарський суд може встановити наявність, чинність, сферу застосування та момент набрання чинності рішення ради про затвердження технічної документації, а також їх релевантність до конкретної земельної ділянки та періоду.

Натомість оцінка правильності методики розрахунку, вихідних даних чи законності самого рішення органу місцевого самоврядування по суті – це вже предмет публічно-правового контролю, який реалізується шляхом окремого адміністративного позову до органу місцевого самоврядування.

До того ж, у справі № 907/882/22 безпосередньо міська рада, яка ухвалювала рішення про затвердження нормативної грошової оцінки, взагалі не є учасником справи, а тому залишається незрозумілим, яким чином можливо надавати оцінку акту органу місцевого самоврядування без участі самого видавника акта – особи, на права та інтереси якої рішення суду очевидно впливатиме.

Вважаю, що задля послідовності правозастосування слід прямо відзначити перетинання суміжних питань у межах різних юрисдикцій і вказати, що господарський суд не повинен підміняти адміністративний контроль законності рішення органу місцевого самоврядування про встановлення нормативної грошової оцінки. При цьому, за потреби такої перевірки належним процесуальним рішенням є зупинення провадження до вирішення іншої справи в порядку адміністративного судочинства.

Юрисдикційна дисципліна – це не формальність, а сутнісна гарантія законності правосуддя та дотримання статті 6 Конвенції щодо розгляду та вирішення справи судом, встановленим Законом. Перевірка господарським судом правомірності рішень місцевих рад створює ризик «змішування

юрисдикцій», що призводить до подвійного розгляду одного питання, що, у свою чергу, суперечить принципу правової визначеності, який є складовою верховенства права, про що визначає стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також рішення ЄСПЛ у справах Zand v. Austria та Bellet v. France, якими наголошено, що у разі якщо орган розглядає спір поза межами своєї компетенції, таке провадження втрачає ознаки «судового» у розумінні Конвенції. Відповідно, намагання судами господарської юрисдикції перевіряти законність актів місцевого самоврядування суперечить стандартам належного судового процесу щодо розгляду справи судом, встановленим Законом.

Вважаю за доцільне застерегти, що такий підхід може породжувати ризики фрагментації практики й утруднювати досягнення єдності правозастосування, до чого покликана діяльність ВП ВС. Потенційне дублювання розгляду тотожних питань різними юрисдикціями здатне впливати на принцип остаточності (*res judicata*), що зумовлює потребу в чіткішому процесуальному орієнтирі, а в іншому випадку – це нівелюватиме консолідуючу функцію ВП ВС.

Ефективність суду не може виправдовувати порушення юрисдикційних меж. Бажання «розібратися у всьому» не повинно призводити до порушення конституційного принципу розподілу влади та незалежності судової гілки. Юридичний порядок базується не лише на справедливих рішеннях, а й на законній процедурі їх ухвалення.

З повагою до позиції більшості, зазначаю, що у постанові ВП ВС наявні аспекти, що, на мою думку, потребують методологічного доопрацювання. Вказати на них важливо вже сьогодні – для подальшого уточнення та розвитку правових позицій у майбутній практиці ВП ВС.

Узагальнюючи викладене, слід пам'ятати, що повага до юрисдикційної компетенції кожного суду забезпечує сталість правового порядку. Коли кожен суд діє у межах своїх повноважень, система правосуддя зберігає передбачуваність, довіру та ефективність. Правильний розподіл

юрисдикції адміністративних та господарських судів – це не формальність, а конституційна гарантія верховенства права, це не просто питання процесуальної техніки, а запорука стабільності правового порядку (<https://sud.ua/uk/news/blog/345384-yurisdiktsionnye-granitsy-kak-garantiya-pravovoy-opredelennosti-pri-razreshenii-sporov-svyazannykh-s-normativnoy-denezhnoy-otsenkoy-zemel>). – 2025. – 06.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Єгор Остапов, аналітик Мережі захисту національних інтересів “АНТС”

Конфіскація активів РФ – між справедливістю та глобальним прецедентом

Понад три роки повномасштабної агресії Росії проти України Західний світ живе в режимі економічної конфронтації з Москвою. Хоча перелік санкцій, застосованих проти РФ, вже є дуже довгим, а самі санкції – часом досить ефективними, жодна з обмежувальних мір не викликала таких гострих юридичних і фінансових дискусій, як питання про долю близько €260 мільярдів (\$300 млрд) суверенних активів Центрального банку Росії (ЦБР), заморожених у західних юрисдикціях.

Ця сума є надзвичайно важливою картою у війні, оскільки, за оцінками фахівців, прямі збитки інфраструктурі та економіці України вже перевищили \$580 мільярдів. На тлі безперервного фінансування російської воєнної машини, ідея використання коштів агресора для відбудови держави-жертви виглядає не лише справедливою, а й морально необхідною.

І Київ залишається рішучим у своїх вимогах. Почесний консул України в Монреалі, президент ГО «Україна-2050» Євген Чолій, прямо наголошує на цьому:

«Заморожені російські суверенні активи мають бути конфісковані тепер. Це єдиний спосіб притягнути Росію до відповідальності та забезпечити фінансування відновлення України.»

Проте, рішення про конфіскацію – це набагато більше, ніж акт політичної справедливості.

Це створення глобального юридичного та фінансового прецеденту, наслідки якого відчусь кожен центральний банк і кожен великий інвестор у світі.

Дилема суверенного імунітету: два шляхи G7

Ключова перешкода на шляху до конфіскації російських грошей полягає в дотриманні принципу суверенного імунітету. Активи ЦБР залишаються власністю Російської Федерації. Їхнє пряме відчуження без рішення міжнародного суду порушує цей фундаментальний принцип, що викликає застереження у європейських юристів та фінансистів. Так, деякі фахівці вказують, що такий крок створює «серйозні юридичні проблеми».

Однак, міжнародне право не є статичним. Аналітики Європейського парламенту вказують на можливість застосування принципу «контрзаходів» (countermeasures). Згідно зі звичаєвим міжнародним правом, контрзаходи – це кроки, які в іншому випадку були б незаконними, але які застосовуються проти держави, яка порушила основоположні норми міжнародного права, з метою спонукати її припинити незаконну поведінку або виконати зобов'язання щодо компенсації.

Саме це поняття є ключовою юридичною лазівкою, яка може легітимізувати дії Заходу, перетворивши конфіскацію активів на примус Росії до репарацій.

Загалом же, шляхи країн Великої Сімки щодо операцій з російськими активами дещо розійшлись:

1. Шлях Європейського Союзу (Прибутки): ЄС, де зберігається більшість активів (переважно у депозитарії Euroclear), обрав обережніший шлях. Європейська Комісія зосередилася на використанні надприбутків, отриманих від реінвестування заморожених активів, а не на конфіскації їхнього «тіла». Ці мільярди євро спрямовуються на військову допомогу та відбудову України. Цей механізм визнано юридично безпечнішим. Як неодноразово заявляла президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн, агресор повинен платити.

2. Шлях Сполучених Штатів (Конфіскація): США, де заморожена менша сума (\$5-6 млрд), обрали прямий шлях. Конгрес 2024 року ухвалив Закон REPO (Про відновлення економічного процвітання та можливостей для українців), який дозволяє адміністрації конфіскувати та передати ці активи на користь України. Цей крок є прямим юридичним викликом, що створює прецедент для подальших, більш масштабних рішень. У вересні цього року двопартійна група сенаторів представила законопроект, який базується на Законі REPO та передбачає перепрофілювання заморожених російських суверенних активів, що зберігаються в Сполучених Штатах, для передачі Україні кожні 90 днів.

Загроза «дедоларизації» та симетрична відповідь

Найбільший фінансовий ризик, який стримує ЄС та ЄЦБ, пов'язаний не з Росією, а з її великими торговельними партнерами. Конфіскація сигналізує світові, що міжнародні резерви, номіновані у доларах чи євро та розміщені на Заході, можуть бути відчужені в односторонньому порядку.

Це може спровокувати такі великі економіки, як Китай, Індія та Саудівська Аравія, до прискорення «дедоларизації» – зменшення частки західних валют у своїх резервах на користь золота чи альтернативних фінансових інструментів. Якщо така тенденція набуде масового характеру, це підірве глобальний статус західних резервних валют і може дестабілізувати міжнародну фінансову архітектуру.

Аналітики Reuters зазначають, що саме потенційний відтік капіталу з єврозони після конфіскації є однією з головних причин обережності Європейського центрального банку загалом та Німеччини зокрема.

Водночас, Москва прямо погрожує симетричними заходами. Офіційний представник МЗС РФ Марія Захарова прямо заявляла про «болочу відповідь» на будь-яку конфіскацію:

«Ми маємо значну кількість західних активів, і ми відповімо симетрично.»

Симетрична відповідь може включати націоналізацію чи примусове відчуження

активів європейських компаній, що досі працюють на російському ринку як це вже траплялося з активами Fortum та Uniper). Загалом, це ще один аргумент для виходу з Росії для європейських бізнесів...

Час рішень

Питання конфіскації російських активів – це класичний випадок, коли моральна необхідність має знайти міцне юридичне обґрунтування та політичну волю. Світова спільнота, зокрема країни G7, повинна створити надійну міжнародно-правову конструкцію, яка б чітко встановила: конфіскація є винятковим інструментом покарання за найтяжчий міжнародний злочин – агресію.

Тільки створивши такий колективний юридичний щит, Захід зможе справедливо використати кошти агресора для відбудови, мінімізуючи при цьому ризики для власної фінансової системи. Інакше, без рішучих дій, ці \$300 мільярдів залишаться не лише символом несправедливості, але й «міною уповільненої дії» під фундаментом світової економіки (<https://censor.net/ua/blogs/3583837/konf-skats-ya-aktiv-v-rf-tse-diniyi-spos-b-prityagnuti-ros-yu-do-v-dpov-dalnost>). – 2025. – 07.11).

Блог на сайті «Zaxid.Net»

Про автора: Ірина Федорів, співзасновниця і лідерка громадської ініціативи «Голка»

Звіт Єврокомісії. Як партнери оцінюють успіхи України в захисті екології на шляху до ЄС

4 листопада Єврокомісія оприлюднила щорічний звіт про прогрес в сфері євроінтеграції України. Міжнародні партнери критично оцінюють спробу парламенту скасувати оцінку впливу на довкілля, відзначають, що за рік в Україні не покращилася ситуація – журналісти та активісти і далі зазнають тиску. Окрім того у звіті розкритикували скандальний «закон Ігоря Мазепи».

Які ризики європейські партнери вбачають в рішеннях Верховної Ради, які стосувалися

екології та корупції у цій сфері, вивчала громадська ініціатива «Голка».

Що не так із «законом Ігоря Мазепи»?

Єврокомісія, як і Європарламент у одній із своїх резолюцій, акцентує свою увагу на тому, що Верховна Рада прийняла скандальний «закон Ігоря Мазепи», який лобіювала в парламенті «група Коломойського», щоб легалізувати вкрадене у держави чи громади. Якщо ліс чи узбережжя захопили в часи Януковича і раніше – судитися марно, а якщо ж з моменту дерибану 10 років ще не пройшло, то тоді на депозит суду держава чи громада має внести ринкову (!) вартість такого майна.

У своєму звіті Єврокомісія через це висловлює «серйозні занепокоєння». При чому «закон Ігоря Мазепи» став негативним маркером для України одразу в двох категоріях звіту: у частині екологічного контролю та у розділі боротьби з корупцією.

Варто зазначити, що ані заклики Ади Роговцевої, Тараса Тополі, Валерія Пекаря та інших відомих українців, ані петиція до президента з вимогою вето, яка навесні набрала понад 25 000 підписів, не змогли заблокувати підписання цього документу (проект 12089 став знаковим, результати поіменного голосування відображені в інструменті «Перезарядити країну тобі під силу»).

Першою жертвою «закону Ігоря Мазепи» став Протасів яр у Києві – суд відмовив прокуратурі у розгляді позову з огляду на те, що з бюджету не внесли на депозит суду ринкову вартість Протасового Яру.

Втім треба віддати належне уряду, який у цій ситуації пішов на випередження і до оприлюднення звіту Єврокомісії вжив відповідні заходи. У проекті бюджету на 2026 рік Кабмін вирішив виправити те, що зробила депутатська більшість у парламенті: з огляду на відсутність коштів у державному бюджеті в часи війни урядовці по суті передбачили відтермінування дій норм цього закону.

Але депутати з групи Коломойського подали три правки, аби нівелювати зусилля уряду. Одну з них вдалося збити під час першого читання, а дві правки ще розглядатимуть нардепи, коли затверджуватимуть у цілому

бюджет на наступний рік. За розглядом цих правок громадськість буде пильно стежити.

Керівник напряму політика та адвокація WWF-Україна Ярослав Телешун у коментарі громадській ініціативі «Голка» зазначає, що будь-які оцінки та рекомендації у Звіті Єврокомісії є важливими, адже це дорожня карта на шляху до членства України в ЄС:

«Цьогорічний Звіт враховує результати скринінгу вітчизняного законодавства щодо його відповідності асquis ЄС, що робить документ не просто орієнтиром, а фактично точкою відліку для подальших реформ у найближчі роки. Прямі вказівки на невідповідність окремих норм нашого законодавства політикам ЄС, як у випадку із “законом Ігоря Мазепи”, – це не побажання, а імператив з боку Брюсселя за умови, що Київ залишається стійким у прагненні до членства в Європейському Союзі. Водночас корупція визначена Єврокомісією як один із ключових викликів на шляху України до ЄС. Тому увага європейських партнерів до цього питання буде максимальною, а виконання рекомендацій у сфері антикорупційної політики – критично важливим для просування переговорного процесу».

Чому оцінку впливу на довкілля треба зберегти?

Другий рік поспіль ЄС закликає Україну уникати нових виключень з процедури оцінки впливу на довкілля. Але це не зупиняє спроби таки скасувати цю процедуру для рубок.

Торік законопроект, який був спрямований на скасування оцінки впливу на довкілля не знайшов підтримки депутатської більшості, але результати поіменного голосування громадські ініціативи зафіксували (проект 9516). Наразі лісівники вирішили зайти з іншого боку, через економічний комітет і включили ідеї скасування оцінки впливу на довкілля в законопроект «Про ринок деревини» (№ 13227-д). Такі дії викликали обурення навіть у Мінекономіки, про що писала «Екологічна природоохоронна група». Уряд наголосив, що запропоновані норми суперечать євроінтеграції.

Народна депутатка Юлія Овчиннікова («Слуга народу»), яка входить до екологічного

комітету, наголошує, що порушувати будь-які зобов'язання України на шляху до євроінтеграції неприпустимо:

«У нас відбуваються постійні спроби відмінити оцінку впливу на довкілля для суцільних рубок лісу. В минулому році ми всі разом не допустили прийняття проекту 9516. А буквально на минулому тижні наш екологічний комітет Верховної Ради виступив проти скасування оцінки впливу на довкілля, який намагаються провести через законопроект про ринок деревини. Сумно і те, що з року в рік ЄС згадує про незаконні рубки. Я бачу реакцію правоохоронців в тому числі і на мої звернення щодо виявлених порушень, але для вирішення проблеми треба системні зміни. Тому ми провели наприкінці літа на базі очолюваного мною підкомітету широке обговорення за участі правоохоронців та громадськості. Напрацювали спільне бачення. Тепер чекаю його реалізацію від Мінекономіки – аби за наступний рік показати значний прогрес в цій сфері».

Чи спрацьовує захист природоохоронних територій та що відбувається з перевітками екоінспекцій?

Окрім оцінки впливу на довкілля, Єврокомісією також непокоїть і будівництво на природоохоронних територіях.

Конкретні проекти в звіті згадані не були, але прямо зараз тривають спроби забудувати Протасів Яр та Чернечий ліс, захисники яких входять до Мережі активних громадян. Також у Карпатах тривають спроби побудувати курорт-монстр на Свидовці. І тут таки є зв'язок із «групою Коломойського».

Але «законом Ігоря Мазепи» та спробами прибрати як запобіжник оцінку впливу на довкілля зауваженнями Єврокомісії не обмежуються. У звіті також йде мова про те, що мораторій на перевірки екоінспекцій не дозволяє здійснювати екологічний контроль. І хоча ЄС згадує серед існуючих дієвих антикорупційних механізмів роботу спеціалізованої екологічної прокуратури та систему торгів на Прозорро – ризики незаконних рубок, як і незаконне видобування копалин та землекористування, на думку Єврокомісії, досі високі.

Аналітик «Української природоохоронної групи» Петро Тестов наголошує:

«Роками громадськість буквально кричить про високий рівень корупції в питаннях лісу та надкористування. У 2025 це визнала і держава. НАЗК підготував окремий великий звіт про корупційні ризики щодо рубок лісу. Правоохоронна вертикаль – Генпрокуратура і ДБР ледь не щотижня виявляють незаконні рубки і висувають підозри посадовцям держпідприємству “Ліси України”. Маємо і підозри у незаконному видобутку бурштину, гравію та піску. І постійні суди на захист унікальних природних територій, які роздали під видобуток корисних копалин – Макове Болото, Буша, Старовижівський заказник. Але Мінекономіки і підпорядковані йому Держлісагентство та Держгеонадра чомусь вперто не помічають корупцію в цих сферах, і ігнорують всі пропозиції громадськості по їх вирішенню. І навпаки хочуть лише спростити процедури як і рубок, так і видобутку корисних копалин».

Як європейські партнери оцінюють ситуацію з тиском на журналістів та активістів в Україні?

Важливо зазначити, що міжнародні партнери окреслили тиск на журналістів та активістів як виклик, який не змінився за останній рік.

Нещодавно на «Детектор.Медіа» вийшла публікація, яка доводить, що такі застереження міжнародних партнерів України не безпідставні. У матеріалі йшлося про те, що депутатка, яка була обрана від ОПЗЖ, та представник партії влади називали екозахисників ворогами, а заступник голови Офісу президента Олег Татаров перед прийняттям «закону Ігоря Мазепи» зазначив, що такий закон ускладнить життя активістам, які «заробляють великі гроші».

Журналістка Олена Мудра зазначає, що на неї та природоохоронників, які захищають Карпати від встановлення вітроелектростанцій на гірських хребтах, тисли дезінформаційними кампаніями та залякували:

«Онлайн атаки включали десятки публікацій з маніпуляціями, перекрученими даними, уривками з персональних біографій

та вигаданих історій, які сплітались у єдиний потік брехні, яку понад три місяці тиражували десятки незареєстрованих медіа, так званих “зливних бачків”. У цих текстах розповсюджувалися наративи про роботу на росію та фсб, фінансування з “газпрому” та “фондів медведчука”, закидалась “державна зрада”. Публікації супроводжували тематичні колажі, зокрема і зображення природоохоронників в у формі російських солдат. Під ударом опинився і редактор сайту “Закарпаття онлайн” Олег Дибя, екологиня Оксана Станкевич-Волосянчук, адвокатка Наталія Майстренко та екоактивістка Наталія Вишневська».

Крім текстів, про жінок опублікували низку відеороликів з використанням штучного інтелекту та дипфейків. У цьому контенті спотворювалась їхня професійна діяльність та особисте життя. Ці відео ставили на рекламу у соціальних мережах та на YouTube.

Але дезінформацією тиск не обмежився. Екоактивістка Наталія Вишневська зазнала нападу на своє помешкання від невідомих, які влітку, за її словами, облили підлогу і стіни навколо її квартири кров'ю тварин, а на дверях тією ж рідиною написали, зокрема, «Вишневська – агент кремля» – це наратив, який збігається із тим, що поширювали у фейках. Щодо Мудрої, то проти неї бізнес подав два SLAPP-позови на суму 100 000 грн.

Окрім негативних застережень у звіті Єврокомісії є з позитивний відгук щодо законотворчої діяльності парламенту. Так наші міжнародні партнери відзначили «кліматичний» закон щодо контролю промислового забруднення (проект 11355, результати поіменного голосування відображені в інструменті “Перезарядити країну тобі під силу”). Його прийняли ще влітку 2024 року і під час голосування утрималася лише фракція “Батьківщина”. Подав цей законопроект Кабмін.

Єврокомісія у своєму звіті чітко окреслює: шлях України до ЄС неможливий без реальної боротьби з корупцією, збереження природних ресурсів і поваги до прав громадян та журналістів. Ці критерії визначатимуть, чи стане Україна не лише частиною Європи

географічно, а й ціннісно (https://zaxid.net/zakon_mazery_yevrokomisija_krytyka_ukrainy_n1623111). – 2025. – 06.11).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Сергій Захарін, державний секретар Міністерства освіти і науки України (2021–2023), доктор економічних наук, професор.

Петиція про гідну оплату праці освітян: читаємо «між рядків»

Протягом останнього часу (починаючи з березня 2024 року), прем'єр-міністру доводиться все частіше і частіше підписувати відповіді на різноманітні освітні петиції. Йдеться про петиції, що набрали необхідну кількість голосів і у яких ставляться питання з проблем формування та реалізації освітньої політики.

На цю тенденцію ми вже звертали увагу в матеріалі «Нове явище: різке зростання кількості освітніх петицій». У цьому матеріалі було вказано на певні правові характеристики петиції як особливої форми звернення:

розглядаються не всі подані петиції, а лише ті, які відповідають певним вимогам (найголовніша: протягом трьох місяців з моменту оприлюднення петиція має бути підтримана 25 тисячами голосами);

якщо петиція набрала 25 тисяч голосів – це гарантія того, що вона буде розглянута саме тим органом, якому вона адресована (але водночас це не гарантія того, що клопотання, викладене у петиції, буде задоволене);

якщо клопотання, яке міститься у петиції, не підтримане – відповідний орган, що розглядав клопотання, має навести відповідне обґрунтування свого рішення.

Не дивлячись на оптимістичні заяви так званої «освітньої команди», кількість освітніх петицій, що оприлюднюються на спеціальному урядовому сайті, продовжує збільшуватися.

У 2024 році було розглянуто три петиції, що набрали 25 тисяч голосів:

15 квітня 2024 року прем'єр-міністром підписано лист у відповідь на петицію

«Переглянути зміни, внесені у Положення про інтернатуру»;

29 квітня 2024 року підписано лист у відповідь на петицію «Про захист суб'єктності університетів в процесі оптимізації мережі закладів вищої освіти»;

22 липня 2024 року підписано лист у відповідь на петицію «Щодо права на освіту дітей ВПО та скасування наказу МОН України від 13.06.2024 № 850 «Про затвердження Порядку та умов здобуття загальної середньої освіти в комунальних закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні».

За перші десять місяців 2025 року таких петицій вже чотири:

26 лютого 2025 року підписано лист у відповідь на петицію «Скасування наказу МОН «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання від 02.08.2024 №1093».

08 квітня 2025 року підписано лист у відповідь на петицію «Про прийняття КМУ рішення щодо перерозподілу коштів та створення бюджетної програми «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення доплат працівникам ЗДО, ЗПО та інших установ освіти, які утримуються з відповідного місцевого бюджету»;

22 квітня 2025 року підписано лист у відповідь на петицію «Про збереження шкільної мережі»;

22 вересня 2025 року підписано лист у відповідь на петицію «Щодо забезпечення гідного рівня оплати праці педагогічних і науково-педагогічних працівників».

На петицію щодо гідного рівня оплати праці слід звернути особливу увагу – адже вона, на нашу думку, за багатьма ознаками доволі незвична.

По-перше, автором петиції виступив голова Первинної профспілкової організації працівників Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат юридичних наук Юліан Бек. А отже, говорячи образно, заявлене питання набуло певного додаткового політичного забарвлення.

По-друге, вразила швидкість голосування: петиція подана 2 вересня, а вже через тиждень (9 вересня) набрала понад 25 тисяч голосів.

По-третє, ця освітня петиція – перша, відповідь на яку підписала новопризначений прем'єр-міністр України Юлія Свириденко.

По-четверте, петиція набрала необхідну кількість голосів 9 вересня, але відповідь підписано лише 22 вересня. Можна припустити, що в уряді шукали «змістовне рішення» заявленої проблеми.

По-п'яте, кинувся в очі і обсяг відповіді – аж три сторінки (довідково зазначимо, що на інші освітні петиції середній обсяг відповіді – вдвічі менший).

Текст петиції доволі короткий, але написаний зрозуміло і змістовно, а тому заслуговує на дослівне цитування: «Освітнянська спільнота висловлює глибоке занепокоєння критичною ситуацією, що склалася у сфері оплати праці педагогічних і науково-педагогічних працівників. Із початком 2025/26 навчального року заклади освіти України зіткнулися з гострим дефіцитом педагогічних кадрів. Основними чинниками цієї проблеми є системне недофінансування галузі, відсутність реалізації гарантій, передбачених законодавством, надмірне робоче навантаження та низький рівень заробітної плати.

Законом України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року (стаття 61) встановлено гарантії щодо рівня посадових окладів педагогічних і науково-педагогічних працівників. Проте, на восьмий рік з дня ухвалення Закону, відповідні положення залишаються нереалізованими. Більше того, рівень оплати праці у сфері освіти відчутно відстає від середньої заробітної плати в інших секторах економіки, що, за офіційними даними, перевищує її майже на 50%.

Така ситуація не лише унеможливорює професійний розвиток педагогів, але й створює суттєві ризики для забезпечення якості освіти та майбутнього кадрового потенціалу країни. Формування бюджетних видатків на освіту здійснюється за залишковим принципом, що суперечить стратегічним засадам розвитку держави, у яких освіта визначається як інвестиція в людський капітал та національну безпеку.

Ми визнаємо першочергову важливість фінансування оборонного сектору в умовах

військової агресії російської федерації проти України. Водночас вважаємо за необхідне наголосити на дотриманні принципів соціальної справедливості. Зокрема, в умовах, коли для інших сфер державної служби, правоохоронних та судових органів знаходяться ресурси для підвищення доходів, працівники освітньої сфери залишаються без належної підтримки.

У зв'язку з викладеним, звертаємося з вимогою:

Вжити невідкладних заходів до наближення розмірів посадових окладів педагогічних і науково-педагогічних працівників у відповідності до положень статті 61 Закону України «Про освіту».

Забезпечити стабільне і достатнє фінансування галузі освіти як одного з ключових пріоритетів державної політики.

Відновити соціальну справедливість та визнати працю педагогів та науково-педагогічних працівників гідною державної підтримки.

Збереження престижу педагогічної професії, якість освіти та мотивація до роботи у цій сфері – це основа для сталого розвитку України».

У листі за підписом прем'єр-міністра Юлії Свириденко ретельно проаналізовано зміст наявної нормативної бази і зазначено, що «<...> підвищення рівня оплати праці педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів та установ освіти є одним з пріоритетних завдань уряду.

Проте у зв'язку з триваючою збройною агресією російської федерації проти України основним пріоритетом у використанні наявних ресурсів державного та місцевих бюджетів має бути реалізація заходів щодо обороноздатності країни, захисту безпеки населення та забезпечення функціонування бюджетної сфери.

Збройна агресія російської федерації проти України спонукає до режиму жорсткої економії, оптимізації і перегляду структури бюджетних видатків, а також організації бюджетного процесу на принципах раціонального й ефективного використання фінансового ресурсу з урахуванням викликів воєнного часу.

Проте питання підвищення заробітної плати педагогічних та науково-педагогічних

працівників є одним із ключових для розвитку системи освіти. <...> Так, у проєкті Закону України «Про Державний бюджет України на 2026 рік» з метою сприяння підвищенню престижності праці у сфері освіти для забезпечення якісного освітнього процесу враховано 53,8 млрд. гривень, які будуть спрямовані на підвищення оплати праці працівників закладів освіти.<...>»

Отже, виходячи із змісту відповіді, можна припустити, що питання, сформульоване у петиції, частково вирішене.

Окрім того, у відповіді за підписом керівника уряду детально перераховано усі види доступних станом на зараз додаткових виплат для педагогічних та науково-педагогічних працівників. З огляду на особливу актуальність цього питання для освітян, подаємо цю частину відповіді повністю:

«частиною першою статті 57 Закону України «Про освіту» встановлено виплату педагогічним працівникам щорічної грошової винагороди в розмірі до одного посадового окладу (ставки заробітної плати) за сумлінну працю, зразкове виконання покладених на них обов'язків та виплату педагогічним і науково-педагогічним працівникам допомоги на оздоровлення у розмірі місячного посадового окладу (ставки заробітної плати) під час надання щорічної відпустки;

постановою Кабінету Міністрів України від 31 січня 2001 р. № 78 «Деякі питання реалізації окремих положень частини першої статті 57 та частини четвертої статті 61 Закону України «Про освіту» встановлено виплату надбавки за вислугу років педагогічним і науково-педагогічним працівникам закладів і установ освіти;

постановою Кабінету Міністрів України від 11 січня 2018 р. № 22 «Про підвищення оплати праці педагогічних працівників» встановлено підвищення на 10 відсотків посадових окладів (ставок заробітної плати) педагогічних працівників закладів та установ освіти;

постановою Кабінету Міністрів України від 23 січня 2019 р. № 36 «Про підвищення посадових окладів науково-педагогічних працівників» встановлено підвищення на

11 відсотків посадових окладів науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти державної та комунальної форми власності;

постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2011 р. № 373 «Про встановлення надбавки педагогічним працівникам закладів дошкільної, позашкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), вищої освіти, інших установ і закладів незалежно від їх підпорядкування» встановлено надбавку за престижність педагогічної праці в граничному розмірі 30 відсотків посадового окладу (ставки заробітної плати), але не менше 5 відсотків;

постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2021 р. № 1391 «Деякі питання встановлення підвищень посадових окладів (ставок заробітної плати) та доплат за окремі види педагогічної діяльності у державних і комунальних закладах та установах освіти» затверджено розміри підвищень посадових окладів (ставок заробітної плати) та розміри доплат за окремі види педагогічної діяльності працівникам у державних і комунальних закладах та установах освіти;

постановою Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2024 р. № 1286 «Деякі питання оплати праці педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти» встановлено щомісячну доплату за роботу в несприятливих умовах праці педагогічним працівникам закладів загальної середньої освіти державної і комунальної форми власності: з 1 січня 2025 р. – у розмірі 1300 гривень;

з 1 вересня 2025 р. та до кінця календарного року, в якому припинено або скасовано воєнний стан, – у розмірі 2600 гривень, а також рекомендовано органам місцевого самоврядування встановлювати таку доплату педагогічним працівникам інших закладів та установ освіти, які утримуються з відповідного місцевого бюджету».

Завдання профспілок – ретельно пильнувати, аби органи фінансового планування, бюджетного адміністрування та освітнього управління сумлінно виконували ці вимоги.

Але в цьому конкретному кейсі ми звернули увагу і на інші цікаві обставини.

По-перше, петиція подана вже під час так званої «другої каденції» міністра освіти і науки Оксена Лісового (нагадаємо, що під час «другого призначення» ми чули багато красивих обіцянок про «нову якість освітньої політики»).

По-друге, подання цієї петиції може свідчити про те, що навіть керівники профспілок (!) не можуть добитися від профільного відомства справедливої, чесної і об'єктивної відповіді на чутливі для людей питання, а тому змушені вимагати належного розгляду цих питань, подаючи саме петиції.

Відтак, варто нагадати, що громадяни України мають право на звернення, а відтак, на органи влади (у тому числі і МОН) покладається обов'язок розглядати ці звернення справедливо, неупереджено і змістовно, виходячи із вимог закону і здорового глузду.

По-третє, залишається нагадати, що протягом 2020–2023 років до уряду не надходило освітніх петицій, які набрали необхідну кількість голосів. Відтак, можна стверджувати, що освітня політика в цей період в нашій країні була зрозумілою і логічною, і ця політика не викликала у громадян (тим більше у керівників профспілок) бажання подавати петиції.

По-четверте, можна припустити суттєві прорахунки МОН в частині організації елементарних комунікацій із освітнім середовищем (зокрема, із профспілками). Поки в МОН не буде налагоджена нормальна комунікаційна робота – прем'єр-міністру доведеться і надалі розглядати освітні петиції і брати на себе відповідальність за вирішення освітніх проблем.

По-п'яте, кидається в очі, що про гідну оплату праці багато написано у сумнозвісному документі «Візія майбутнього освіти і науки України», який було у 2023 році істерично презентовано суспільству як чергове епохальне досягнення так званої «освітньої команди». Минуло лише два роки – і ця «команда» про «Візію...» вже й не згадує.

Схоже, під час яскравої і ситної «презенташки» керівники освітнього відомства не могли навіть припустити, що хтось і колись

документ і прочитає, і навіть буде вимагати виконати написане...

P.S. У цій статті відображено лише позицію автора. Висновки та фактичні твердження, наведені у цій статті, не відображають позиції державних органів, установ, організацій (<https://osvita.ua/blogs/95831/>). – 2025. – 03.11).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Олександр Триліс, учитель фізики, науково-дослідницька школа Базис.

Національні особливості українського вчителювання

Історія, яку я хочу розповісти, починається з розпаду СРСР. У цей драматичний момент освітня система на великих територіях опинилася без замовника, без мети і без підтримки. Формування будівельника соціалізму стало неактуальним.

Молода держава не відчувала потреби підтримувати соціалістичну систему, «кузню кадрів», та і взагалі мала свої проблеми. Авторитет вчителя, узгодження всіх процесів від дитсадочка до розподілу після вишу, рекомендації партії щодо навчально-виховної роботи розтанули, як роса на сонці.

Система намагалася функціонувати у звичному режимі, але це виявилось неможливим: грошей нема, діти не слухаються, результати освіти не впливають на успішність в житті. Йшли 90-ті роки, кожен виживав, як міг, цінувалися знайомства, характер, спритність. Люди, які досягли успіху в ті нелегкі часи, зараз приймають державні рішення – у тому числі щодо освіти. Формули не потрібні, треба працювати в команді і підніматися, коли впав.

Паралельно відбувався негативний відбір серед вчителів. Спритні, з характером, пішли у бізнес, розумні ботани – в ІТ. Логіка йти в учителі на жебрацьку зарплату була така:

легко вступити у пед;

помилкове враження «ненапруженості» вчительської роботи;

помилкове очікування дармового авторитету, який начебто мала гарантувати роль вчителя.

Тут я маю ввести скорочення, яким надалі буду користуватися – когнітивний та комунікативний рівень людини – коко. Здатність розуміти, вчитися, спілкуватися, домовлятися, планувати.

Люди з низьким коко робили ці помилки, користувалися бонусом легкого вступу і, таким чином, проходили перше сито негативного відбору. Люди з високим коко планували своє життя, бачили зарплати вчителів – і проходили повз, створюючи друге сито.

Маю зауважити, що не відчуваю жодної зневаги до людей з невисоким коко. Ці люди могли б прекрасно реалізуватися в інших сферах життя, працювати на щастя собі, своїй родині та державі, але припустилися помилки і обрали професію, яка насправді безжальна до низького коко.

Їх мала б захистити держава – поставити сито, якого вони не змогли б подолати, пропускаючи у вчителювання топ-10% за показником коко. Але з тих чи інших причин держава цим не переймалася.

Перше, що відчувають люди з невисоким коко, опинившись на посаді вчителя – жахливу невідповідність очікуванням, фрустрацію. Робота нервова, дратівлива, учні не слухаються, авторитету нема, адміністрація вимагає чогось «непоймичого». Хто має певну волю та розум – тікають зі школи, інші залишаються, пройшовши третє сито негативного відбору.

Неслухняні діти, роздратовані батьки, прискіпливе керівництво, конфліктні колеги – це справжнє пекло, на яке перетворює вчительську роботу нестача коко. Знаєте, який захист від цього пекла? Паперова робота.

Заповнення планів, журналів, інструктажів. Ця формальна (безглузда) робота має функцію захисної стіни між учителем та реальністю. Щоб робити цю роботу, високого коко не треба, отже, уявіть, ви гарно все заповнюєте – і бінго! Почуваєте себе захищеним.

Висуваю на захист положення: засилля паперової роботи – це не спущена з демонічного верху кара, це символічний порятунок учителя з низьким коко.

За таких обставин адміністрування освіти перетворюється на набір заходів «як змусити

невмотивованого та нездібного працівника виконувати хоча б необхідний мінімум». Відповідно, педагогіка перетворюється на науку «як змусити ледачого та тупого учня створювати хоча б видимість навчання».

Ясно, що це призводить до конфронтації на всіх рівнях: між вчителями, учнями, батьками та адміністрацією. Всі звинувачують одне одного, намагаючись перекласти частину відповідальності.

Іноді в цю історію домішуються романтики, ідейні, ті, хто пішов вчителювати, щоб зробити світ кращим, люди з високим коко, які готові терпіти низькі вчительські зарплати.

Виявляється, що терпіти зарплати ще можна було б, а от стиль стосунків у школі, який диктується загальною вищеописаною ситуацією – набагато важче, особливо для людини ідейної та розумної.

І тут вмикається четверте сито негативного відбору – тих, хто прийшов за покликанням, з високою ймовірністю вичавлюють, вони не можуть реалізувати свій потенціал ніде, крім як в окремих осередках, де концентрація таких унікумів висока.

Ще раз підкреслю – я не звинувачую вчителів з низьким коко, не зневажаю їх. Колись вони припустилися помилки, обираючи свій життєвий шлях, взялися за професію, до якої не мали хисту. Тепер вони зовсім не ті молоді балбеси, які здали ЗНО з профільного предмету на 130 і весело пробайдикували студентські роки, сподіваючись зробити бізнес чи вдало вийти заміж. Тепер це люди, змушені тягти лямку, яка їх критично перевантажує – без надії на визнання чи подяку. Низький коко та «вдало» пройдені попередні сита не залишають їм шансів самостійно вирулити з утвореної ситуації.

Уявимо собі, що держава прокидається, розуміє цінність освіти і готова вкладати ресурси в її відродження. Треба розуміти, що ніякі потужні інновації і навіть ніякі високі зарплати не змінять того факту, що наша освіта складається з тих, з кого вона наразі складається. Ніякі зміни в управлінні не випарують наявних освітян і не замінять їх іншими.

Всяка реформа повинна виходити з того, хто її буде реалізовувати – люди з не найвищим в

суспільстві коко, до того ж, озлоблені історією свого неуспіху. Цим людям потрібна підтримка та прості однозначні рекомендації, розумію, що це звучить дещо не дипломатично.

Нинішні реформи ставлять перед вчителями вимоги, взяті з європейської практики. Ці вимоги є незрозумілими, неадекватними до наявної ситуації в країні, непідйомними, що призведе до подальшої імітації, брехні, озлоблення, відчаю.

Увага до вчителів, розуміння їхніх можливостей – перша і необхідна вимога для конструктивного керування освітою.

Друга – ліквідація негативного відбору. Ясно, що в освіту мають прийти молоді люди з високим коко, високою самооцінкою, з високою піднятою головою, на високі зарплати. Як цих людей ввести у вже існуючі колективи, стосунки у яких сформовані багаторічною роботою за, скажімо так, не дуже сприятливих умов? Гадаю, це задача з зірочкою, не бачу рішення.

Припускаю, потрібно розширювати осередки, де вдалося зберегти успішну педагогічну практику, наповнювати їх молодією енергією, масштабувати, розширювати, зрештою, на всю країну (<https://osvita.ua/blogs/95835/>). – 2025. – 03.11).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Володимир Онацький, освітній експерт з проведення інституційного аудиту.

Про нові «ініціативи» депутатів, або Як добити українську освіту

Кажуть, що коли Господь хоче покарати, він відбирає розум. Читаючи пропозиції Комітету Верховної Ради з питань освіти, науки та інновацій до держбюджету-2026, починаєш розуміти: правду кажуть.

Поки країна воює, поки вчителі працюють на межі, поки школи тримаються на ентузіазмі педагогів, хтось вирішує «підправити» освітнє законодавство найменш законним способом – протягнувши зміни через Закон про Державний бюджет.

Конституційний Суд двічі – № 6-рп/2007 та № 10-рп/2008 – чітко зазначив: бюджетний закон не може змінювати інші закони та обмежувати права громадян. Але у Висновку Комітету ми бачимо прямо протилежне: рішення, які можна охарактеризувати як удар по українській школі.

Що ж підписав пан Сергій Бабак, що пропонує Комітет внести до законодавства:

Ліквідація безстрокових договорів

До 31 серпня 2026 року всіх учителів пропонують перевести на строкові контракти – на 1, 2 або 5 років. Відмова означатиме звільнення. Професія з довгострокової стає тимчасовою, без гарантій і стабільності.

Конкурси на кожен педагогічну посаду

Ідея прозоро звучить красиво. Але в реальності це ризиковано. Система, яка три місяці не може зібрати комісію, щоб розібратися з випадком відсторонення дітей у шортах, навряд чи чесно визначатиме переможця конкурсу на вчительське місце. У такій моделі виграє не найкращий, а найближчий – і це не про якість освіти.

Контракти – вибірково

Уявімо: двоє педагогів працюють однаково довго, але одному пропонують контракт на рік, іншому – на п'ять. Це не реформа і не розвиток. Це механізм ручного управління людьми, де стабільність залежить не від професійності, а від прихильності керівництва.

Збільшення навантаження з 18 до 22 годин на ставку

Підвищення навантаження подають як невелику зміну, але це не просто +4 уроки. Це реально +10 годин роботи на тиждень. Сьогодні вчитель працює 50+ годин. Після підвищення буде понад 60. Підготовка, перевірки, журнали – усі ці обов'язки нікуди не зникають. Це не оптимізація – це виснаження.

Зростання навантаження автоматично призведе до прихованого скорочення: один учитель виконуватиме роботу, яку раніше ділили між двома. Менше годин – менше ставок. Скорочення відбудеться без слова «скорочення».

Початкова школа постраждає найбільше. Без іноземної, мистецтва і фізкультури у класовода залишається лише 16–18 годин –

цього недостатньо для ставки. Це прямий шлях до руйнування фундаменту шкільної освіти.

Особливо складна ситуація складеться для чоловіків-вчителів. Щоб зберегти відстрочку, необхідно мати 0,75 ставки, а годин для цього вже не буде. Фактично система сигналізує: «Чоловіки нам зайві».

Ще один наслідок – зростання мультипредметності. Щоб набрати ставку, учителю доведеться вести 4–6 предметів. Не тому, що це підвищує якість освіти, а тому що «так склалося навантаження». Завтра фізкультурник викладатиме англійську, а музикант – природознавство.

Фінансової користі це не дає. І нинішнє, і майбутнє «підвищення» зарплат буде з'їдене інфляцією. До того ж тема вчительських зарплат повернеться у публічний дискурс не раніше, ніж через 5–7 років. Але працювати за знецінену зарплату вже доведеться не 18, а 22 години. Учитель програє двічі: зарплата падає, а навантаження стає постійним.

Усе це відбувається на тлі того, що вчителі донатять на ЗСУ зі своїх скромних зарплат, тоді як урядовці просто розкрадають держбюджет.

Фінальні висновки

Такі «ініціативи» не про розвиток освіти. Вони про руйнування шкіл, виснаження вчителів і втрату майбутнього країни. Це руйнація системи зсередини.

Хочеться запитати депутатів, членів комітету: як так сталося, що ви голосно обіцяли вчителю-початківцю зарплату у три прожиткові мінімуми, а на практиці підтримуєте рішення, які знищують українську освіту? Де ваша відповідальність і де виконані обіцянки?

І поки депутати голосують за такі «ініціативи», зі шкіл можуть піти люди, які тримали систему в найважчі роки. Якщо держава не спроможна виконати обіцянки, то хоча б не повинна знищувати тих, хто тримає її на плечах.

P.S. Вже навіть профспілки зробили заяву. А Ви так і будете мовчати, колего?

Мовчання зараз – це згода з депутатами. Давайте говорити, обговорювати й підтримувати одне одного. Бо якщо не ми – то хто? (<https://osvita.ua/blogs/95897/>). – 2025.— 14.11).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Володимир Сущенко, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

Антикримінальні нотатки на шпальтах антикорупційної операції «МІДАС»

Спочатку декілька запитань до самого себе, суспільства і державних інституцій:

1. Чи здатна система антикримінальної юстиції протидіяти злочинності у всіх її проявах, включно з корупцією?

2. Чи існує в Україні послідовна державна антикримінальна (традиційно в наших умовах вона чомусь не коректно йменується «кримінальна», тобто «злочинна») політика, яка здатна забезпечити ефективну протидію кримінальним правопорушенням?

3. Чи можливо протидіяти злочинності, у тому числі й корупції, лише силами органів антикримінальної юстиції?

Для того, щоби більш менш аргументовано відповісти на ці запитання в межах одного авторського блогу має сенс зупинитися на кількох базових політико-правових та організаційно-управлінських моментах теперішнього функціонування держави у цій сфері:

По-перше, система органів антикримінальної юстиції включає такі структурні елементи, частину з яких традиційно не коректно чомусь називають «правоохоронними»: МВС/НПУ, СБУ, ДБР, НАБУ, БЕБ, Митна і Прикордонні служби. Прокуратура; Суди; Адвокатура. В ній перетинаються всі гілки державної влади і громадянського суспільства, що створює додаткові проблеми і ризики. Адже, «правоохоронними» мають бути всі, без виключення, органи державної влади та управління, оскільки їх основна місія і завдання – охорона/захист прав і свобод людини від будь-якого свавілля. Саме для цього суспільство й створює державу та утримує її.

По-друге, Прокуратура, Суди і Адвокатура за Конституцією України додатково, чи у першу чергу, включені в окрему систему державного устрою під назвою «Правосуддя».

Крім того, одночасно «функціонує» ще одна інфраструктура держави – так звана «антикорупційна»: НАЗК, НАБУ, САП, ВАКС. Чи не забагато організаційних політико-правових структур, щоби вони діяли ефективно?

По-третє, законодавче поле (правила правомірної поведінки) для суб'єктів і учасників сфери антикримінальної юстиції, яке є непомірно розгалуженим, «ораним-переораним» різними «пахарями» і, часом, достатньо суперечливим та не оптимальним у своєму соціальному призначенні – вирощувати якісні «продукти» – правила співжиття – для суспільного споживання.

Реальна практика функціонування цих елементів свідчить, що всі вони разом узяті зав'язані у тугий вузол функцій і повноважень, що часто-густо перетинаються, конкурують і, навіть, таємно або явно заважають один одному. Система належним чином не працює, періодично «глючить» і призводить до тяжких, іноді непоправних, наслідків хронічної хвороби всього суспільно-державного організму.

Окремими, відносно дієвими елементами протидії злочинності взагалі та корупції зокрема є діяльність «профільних» інститутів громадянського суспільства (наприклад, ЦПК та йому подібні) та ЗМІ (журналісти-розслідувачі). Діяльність цих елементів, хоч і корисна, але, на жаль, також далеко не завжди – достатньо прозора, оптимально справедлива та ефективна.

Здається, що в нас достатньо організаційних, владних, інтелектуальних, законодавчих ресурсів, щоби ефективно і надійно протидіяти злочинності.

Насправді – все значно складніше й не ефективно, про що свідчать так звані «публічно резонансні» кримінальні правопорушення, що мали і мають місце у нашому реальному житті при усіх шести президентах держави, народних депутатів дев'яти скликань Верховної Ради, міністрів двадцяти двох Урядів, кількох десятків очільників «незалежних» органів системи антикримінальної юстиції та небайдужих «лідерів/експертів» громадської думки і активістів.

Прикладів таких «гучних кримінальних справ» за всі роки сучасної державності

України можна знайти в глобальній інтернет-мережі достатньо.

Приклади ж реального впливу на зниження рівня злочинності (корупції у тому числі) в країні в цілому (як результату розслідування кримінальних правопорушень і належного покарання винних осіб) знайти далеко не завжди легко й просто.

Відповідаючи на перше поставлене мною запитання, зауважу, що, на мій погляд, існуюча система антикримінальної юстиції (елементи якої перелічені вище) не здатна ефективно протидіяти злочинності у всіх її проявах, включно з корупцією, оскільки залежить від прозорості, прогнозованості, оптимальної стабільності, функціональної та організаційно-правової самостійності їх діяльності – які дотепер далекі від свого оптимального стану.

Моя відповідь на друге з поставлених вище запитань полягає у тому, що сталої і прогнозованої державної правової та зокрема антикримінальної політики протягом усіх понад 30 років сучасної державності в Україні – не існує. Аргументи для такого висновку містяться у багаточисельних спробах державного апарату сформулювати таку єдину політику, не говорячи уже про належне виконання концепцій і планів.

От, наприклад, не повний хронологічний перелік письмових актів держави у цій сфері, зокрема:

«Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (закон України, 1993 року)

«Про Концепцію розвитку системи Міністерства внутрішніх справ» (Постанова КМУ, 1996 року)

«Концепція формування системи безоплатної правової допомоги в Україні» (Указ Президента України, 2006 року)

«Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів».

(Указ Президента України, 2006 року)

«Концепція Комплексної програми профілактики правопорушень на 2006–2008 роки» (Постанова КМУ, 2006 року)

«Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних

органів», яким була затверджена відповідна Концепція. (Рішення РНБО та Указ Президента України, 2008 року)

«Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю на 2011-2017 роки» (Указ Президента України, 2011 року)

Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»

(Указ Президента України, 2015 року)

«Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю» (Розпорядження КМУ, 2020 року)

«Про прискорення судової реформи та подолання проявів корупції у системі правосуддя» (Указ Президента України, 2023 року)

«Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки» (Указ Президента України, 2023 року)

Мені особисто за всі минулі роки аж дотепер не доводилося читати аналітичну інформацію про виконання всіх цих актів державної влади щодо протидії злочинності взагалі та корупції – зокрема. А вам, шановні читачі, доводилося?

У державі відсутня система і культура тяглості/правонаступництва органів державної влади та управління та їх періодичної звітності перед суспільством за виконання власних рішень. Представники кожного «нового покоління» державної влади, так би мовити, розпочинають свою діяльність з «чистого аркушу паперу»! І звідки ж в суспільстві може з'явитися віра і довіра до інститутів та персоналій органів державної влади та управління, адже кожен з них впевнено заявляє: «так ми ж не відповідаємо за папередників, а політична опозиція до влади у складі тих самих владних структур – взагалі то й не є владою»?

Відповідь на третє з поставлених запитань прозора, як денне світло: Ефективно та надійно протидіяти злочинності взагалі й корупції, зокрема, лише силами органів антикримінальної юстиції – апіорі не можливо. Оскільки причини й мотиви злочинності (корупції у тому числі), на мою думку, системні й комплексні:

а) низький рівень правової культури (правової свідомості) переважної частини нашого

суспільства, включно з відсутністю традицій правонаступництва у сфері державного і суспільного управління;

б) незадовільний рівень економічної культури та відсутність інституційної пам'яті у сфері бізнес-відносин і розвитку довгострокових бізнес-програм, спрямованих на задоволення не лише особистих, а й суспільних інтересів;

в) пріоритетність швидкого накопичення особистих матеріальних статків всіма верствами та соціальними групами суспільства усіма можливими й доступними методами і засобами;

г) перевага патерналістської філософії у відносинах з державою на тлі всіякого посилення методів та інструментів державного примусу/покарання замість виховання належного рівня особистої відповідальності людини (можновладця у тому числі) за свої думки, слова і вчинки;

д) відсутність реальної (а не декларованої) рівності кожної людини, незалежно від її суспільно-економічного статусу, перед власною честю та гідністю, а також – перед законом і судом.

Перелік причин і мотивів можна й продовжити, але, думаю, що й названих цілком достатньо, щоби переконатися у необхідності багатоаспектного, системного й комплексного підходу до розв'язання проблеми протидії злочинності на тлі формування розвинутої правової свідомості та культури демократичного управління державою і суспільного життя.

Існуючі форми і методи протидії злочинності взагалі, а корупції – у першу чергу, нагадують мені ракетно-шахедні обстріли ворогом нашої цивільної інфраструктури у триваючій війні: «десь не збили і попали десь збили і не попали. Там, де попали – руїни і пожежа, з під завалів яких рятувальники спасають живих і знаходять тіла загиблих. Якщо вибиті лише двері та вікна – ремонтуємо і продовжуємо чекати нових пострілів і можливих попадань. Повезло тим, в кого не попали».

Такі от роздуми викликала в мені операція «МІДАС» (https://lb.ua/blog/volodymyr_suschenko/707256_antikriminalni_notatki_shpaltah.html). – 2025. – 17.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Василь Мокан, народний депутат України IX скликання (МФО «Розумна політика»)

Непрацюючі гарантії: як Кабмін нехтує підтримкою військових-контрактників

Нещодавно я отримав відповіді від Міністерства фінансів та Міністерства економіки України на мої депутатські звернення, які стосувалися важливих програм підтримки наших військовослужбовців-контрактників. Йдеться про можливість для них пільгового іпотечного кредитування та додаткової допомоги від держави на придбання транспортного засобу для особистих потреб. Це частина тих фінансових гарантій нашим Захисникам і Захисницям, які ще у 2024 році проголосував законодавець щоби мотивувати людей підписувати контракти зі ЗСУ і ставати на захист України.

Сертифікат на авто: Обіцянка, що зависла у повітрі

Почнімо із сертифіката на 150 тисяч гривень для купівлі авто. Це право військовослужбовців, які уклали контракт, було закріплене Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (зміни, внесені Законом № 3633-IX від 11.04.2024 р.). Закон чітко говорить: військовослужбовці мають право протягом трьох місяців з дати укладення контракту отримати від держави сертифікат у розмірі 150 тис. грн у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

В останньому словосполученні й криється головна проблема. Хоча зміни до Закону були ухвалені Верховною Радою ще у 2024 році, минуло майже 1,5 року, але Порядку, який мав затвердити Кабмін, досі не існує. Без цього підзаконного акту вказана законодавча норма просто не працює.

Із подібним зверненням я вже звертався до Уряду восени 2024-го. Тоді мене запевнили, що відповідна Постанова КМУ «вже на фінальній стадії погодження» і бюджетні кошти на реалізацію цієї гарантії будуть знайдені.

Цього року історія повторюється. У своїй черговій відповіді Міністерство фінансів України повідомляє, що воно «підготувало проєкт Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку отримання сертифіката на купівлю транспортного засобу військовослужбовцями у разі укладення контракту». Далі йде довгий перелік того, хто погодив проєкт без зауважень (Мінекономіки, Мінцифри, ГУР МО, СЗР та інші), а хто – із зауваженнями (Міноборони, МВС, СБУ, УДО, Мін'юст):

«Наразі Міністерство фінансів України опрацьовує зауваження та пропозиції до розробленого проєкту Постанови, що надійшли від заінтересованих органів, а також Міністерства юстиції України та Національного агентства з питань запобігання корупції України».

І фінал, який ніби повертає нас у минулий рік: «Після врегулювання розбіжностей щодо спірних положень проєкту Постанови та проведення узгоджувальних процедур Мінфін внесе її на розгляд Уряду...».

Щодо коштів? Мінфін повідомляє, що «реалізація проєкту акта потребуватиме вишукування джерел покриття додаткових витрат бюджетних коштів». А проєкт Держбюджету на 2026 рік складено «відповідно до чинних нормативно-правових актів», що, фактично, підтверджує: без затвердженого Порядку кошти не передбачені. Таким чином, уже другий рік поспіль, незважаючи на рішення Парламенту підтримати контрактників, Уряд не спромігся завершити бюрократичні процедури, а отже, і не заклав кошти у бюджет!

Житлові кредити: «прибуткова діяльність» vs. соціальні гарантії

Аналогічна ситуація і з пільговим кредитуванням на житло для військових. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України (Мінекономіки) підтверджує, що разом з ПАТ «Укрфінжитло» продовжує реалізовувати програму пільгового іпотечного кредитування «ЄОселя».

У своїй відповіді на моє звернення міністерство зазначило, що компенсація частини процентної ставки за кредитами

Укрфінжитла надається позичальникам, що дає змогу знизити їхні фактичні витрати. Проте, коли мова заходить про розширення переліку категорій, яким Укрфінжитло має надавати цю компенсацію (а саме пільгове кредитування військових-контрактників було предметом мого звернення), то відповідь коротка – кошти не передбачені. При цьому, згаданий вище Закон України щодо соціального захисту військовослужбовців передбачає для них гарантію компенсації 50% першого внеску іпотечного кредитування, а також 100 тис. грн після 1 року служби та ще 100 тис. грн після другого.

А ще Мінекономіки висуває несподівані аргументи: «...функція надання компенсації частини процентної ставки є невластивою функцією для Укрфінжитла, що відповідно до норм законодавства повинно здійснювати прибуткову діяльність». Тобто, на думку виконавчої влади, соціальні гарантії для захисників країни, які повинні забезпечуватися державою, можуть стати «збитковими» для фінансової компанії.

Конфлікт ідей та бюрократії

Факти, викладені у відповідях Мінекономіки та Мінфіну, свідчать про загрозливу тенденцію. Верховна Рада України, як єдиний законодавчий орган, приймає зміни, спрямовані на заохочення та соціальний захист наших контрактників, пропонуючи їм важливі пільги та гарантії. Натомість виконавча влада, в особі Уряду та міністерств, просто ігнорує рішення Парламенту і не формує підзаконну базу. Бюрократизація процесу свідомо затягує час, що фактично нівелює саму ідею цих ініціатив та пільг. Зміна Кабінету Міністрів не призвела до зміни суті відповідей: нас знову «годують» тезами про «доопрацювання» та «узгодження».

Звісно, в умовах повномасштабного вторгнення та перерозподілу видатків Держбюджету на потреби армії та обороноздатності, фінансова ситуація є надзвичайно складною. Проте, це не може бути виправданням для нівелювання Закону, ухваленого Парламентом. Особливо якщо він стосується саме військових. Описаний мною кейс чітко демонструє: Рада виконала свій

обов'язок; тепер черга за Кабміном – виконати свій (<https://censor.net/ua/blogs/3585096/zakonodavchiji-sabotaj-mayije-1-5-roku-kabm-n-bloku-p-lgi-dlya-v-yiskovih-kontraktnik-v>). – 2025. – 14.11).

Блог на сайті «Lb.ua».

Про автора: Дмитро Лубінець, уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Безоплатна правнича допомога для осіб, позбавлених свободи через збройну агресію: що є і куди рухатися далі

Як Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, я перевірю, чи дотримуються в Україні права людей, яких позбавили свободи через війну з Росією. Зокрема, йдеться про їхнє право на безоплатну правничу допомогу.

Під час вивчення питання я зрозумів, що механізм реалізації цього права поки що працює не так ефективно, як міг би. Тому, у межах взаємодії між Офісом Омбудсмана та Координаційним центром з надання правничої допомоги, я звернувся до Центру з проханням надати роз'яснення і пропозиції щодо поліпшення доступу до правничих послуг для цих осіб.

Як ця система працює?

Центр підтвердив, що всі особи, що перебувають під юрисдикцією України, включно зі звільненими з полону та їхніми родинами, можуть отримати первинну правову допомогу – консультації, роз'яснення, допомогу у складанні документів.

Важливо, що звернутися за отриманням безоплатної вторинної правничої допомоги можуть не лише самі особи після їх звільнення з полону, а й члени їх сім'ї під час того, як людина перебуває у полоні.

Окрім того, юристи системи безоплатної правничої допомоги відвідують звільнених з полону у лікувальних закладах та надають їм необхідні послуги.

Також з листопада 2022 року громадяни, щодо яких встановлено факт позбавлення особистої

свободи внаслідок збройної агресії проти України офіційно мають право на безоплатну вторинну правову допомогу – тобто можуть отримати захист, представництво інтересів у судах та інших органах, а також допомогу у складанні процесуальних документів. Це стосується як періоду позбавлення свободи, так і часу після звільнення.

Щоб отримати допомогу, особа, яка досягла повноліття або її представник подає письмове звернення до Центру за місцем проживання. Існують чіткі правила: як подати звернення, які документи підтверджують право на допомогу, як ухвалюють рішення і які повноваження мають юристи та адвокати.

Найчастіші питання, з якими звертаються люди:

- оформлення документів для отримання грошової допомоги для сімей військовополонених;
- роз'яснення правового статусу полонених;
- нарахування і виплати одноразової допомоги після повернення з полону;
- відкриття кримінальних проваджень щодо військовослужбовця, який перебував у полоні;
- відновлення документів;
- визнання особи такою, що була позбавлена свободи через війну;
- отримання зарплати або аліментів за військовополоненого;
- компенсації за примусове позбавлення свободи;

- оформлення паспорта або посвідчення члена сім'ї військовополоненого;
- отримання інформації про місцеперебування полоненого та внесення до списків на обмін;
- порядок обміну військовополоненими;
- збереження робочого місця під час мобілізації та інше.

Де можна отримати допомогу?

Отримати безоплатну правничу допомогу можна:

- у бюро правничої допомоги;
- за телефоном 0 800 213 103 (дзвінки безкоштовні);
- через мобільні застосунки «Безоплатна правова допомога» або «Твоє право»;
- контакти усіх точок доступу до безоплатної правничої допомоги можна переглянути на мапі, перейшовши за посиланням: legalaid.gov.ua.

Проблема, яку я виявив, полягає не лише у процедурі – багато людей просто не знають, що мають таке право. Тому зараз важливо максимально поширити інформацію, щоб кожен, хто пройшов полон або чия родина постраждала від агресії, знав: держава гарантує їм безоплатну правничу допомогу.

Мій обов'язок як Уповноваженого – зробити цей механізм дієвим і доступним для всіх, хто цього потребує (https://lb.ua/blog/dmytro_lubinets/707800_bezoplatna_pravnich_a_dopomoga.html). – 2025. – 20.11).

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

№ 21 (307) 2025

Інформаційно-аналітичний бюлетень

на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Ідентифікатор медіа R30-01101

Редактори:

А. Бергельська, Я. Маленко

Комп'ютерна верстка:

Н. Крапіва

Підп. до друку 6.11.2024

Формат 60х90/8. Обл.-вид. арк. 3,23.

Наклад 21 пр.

Видавець і виготовлювач

Національна бібліотека України

імені В. І. Вернадського

03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3

siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта

видавничої справи до Державного реєстру видавців,

виготовлювачів і розповсюджувачів

видавничої продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.